

Orpana

Syys-Orpana 1993/2

Sisältää

sivu

Raimo Vasara:	
Puheenjohtajan puheenvuoro	1
Helena Seppälä:	
Mitä muistan vaaristani	2
Eeva Anero:	
Lempäälän Kuljun	3
kartanon omistajia vuoteen 1910	6
Juhlat Kuljun kartanossa	
Pekka Nuottajärvi:	
Elämää jalkapuun varjossa	8
Olavi Kallioniemi:	
Rosvotarinsta sukututkimus	11
Viljo Vainionpää:	
Isonkyrön Alftanit	19
Terttu Honkala:	
Milja meidän myynnit hoitaa	25
Irja Tirkkonen:	
Tirkkosia asunut	
samalla tilalla jo 433 vuotta	26
Olavi Kallioniemi:	
Matka kahden kulttuurin alueelle	32
Pentti Kalliovalkama:	
Mäntän nimen alkuperästä on kaksi teoriaa	34

Hallitus 1993

Puheenjohtaja

Raimo Vasara

Näsilinnankatu 9 B 33

33210 TAMPERE

puh. 212 5752

Varapuheenjohtaja

Olavi Kallioniemi

Liljankatu 4

33300 TAMPERE

puh. 344 2959

Sihteeri

Leila Mäkinen

Lemminkäisenkatu 6 A 17

33540 TAMPERE

puh. 554 339 iltaisin

Rahastonhoitaja

Seija Jäminki

Hämeenpuisto 13 A 3

33210 TAMPERE

puh. 214 7087 iltaisin

Jäsenet

Pekka Nuottajärvi

Neulaniementie 2

35100 ORIVESI as.

puh. 335 4308

Helvi Murto

Satamakatu 4 A 25

33200 TAMPERE

puh. 222 6210

Julkaisut

* ORPANA

* VUOSIKIRJA

* ERILLISJULKAISUSARJA
(mm. Esipolvitauluja)

Julkaisutoimikunta

Päätoimittaja, pj.

Terttu Honkala

Mustanlahdenkatu 1 B 99

33210 TAMPERE

puh. 212 5569

Jäsenet

Matti Koittola

Matinmäki

33850 TAMPERE

puh. 671 606

Olavi Kallioniemi

Liljankatu 4

33300 TAMPERE

puh. 344 2959

Vilho Puro

Hikivuorenkatu 9 A 21

33710 TAMPERE

puh. 174 781

Myynti ja tilaukset

Milja Piepponen

Aleksanterinkatu 35 B 5

33100 TAMPERE

puh. 223 2768

Puhtaaksikirjoitus

Terttu Honkala

Vilho Puro

Orpanan kansi

Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky

Puheenjohtajan puheenvuoro

Kulunut vuosi on ollut poikkeuksellisen vaiherikas kohdallani. On tapahtunut paljon sellaista, mitä ei muina vuosina ole eteen tullut. Ainutkertaisena koin hautajaismatkan Amerikkaan, saattamaan haudan lepoon sukupolvensa viimeistä, isäni enoa Vihtori Hujua hänen satavuotissyntymäpäivänään 3.6.1993. Pari kuukautta aikaisemmin jäin työttömäksi, samana päivänä kun lääkäri oli todennut näkökykyni alentumisasteen sairaslomaan oikeuttavaksi. Kuitenkin olin jo kauan ajatellut kutsua sukulaisiani ja ystäviäni viettämään kanssani hetkeä, jolloin täytin 50 vuotta. Vaikka ajankohta ei kaikista tuntunut kannaltani otollisimmalta, toteutin silti aikeeni, enkä kadu.

Työpaikat ovat yleisestikin vähentyneet ja työpaikkansa säilyttäneiltä vaaditaan yhä tiukempaa työtahtia. Työelämästä poissaolevien kirjo on iso, eivätkä pienentyneet toimeentulolähteet salli rahaa vaativia harrastuksia kuin rajallisesti. Moni meistä haluaa silti olla mukana hyvissä harrastuksissa; kaikkien tulisikin muistaa toiset huomioonottava asenne yhdistystoiminnassa.

Yhdistys kokoaa yhteen runsaasti erilaisia ihmisiä. Osa heistä haluaa pysyä hiljaisena massana, mutta heidänkin mielipiteensä pitäisi jotenkin saada selville, ennenkuin asioista päätetään. Enemmistön tahto tulisi toteuttaa myös pienryhmätkin huomaten, tavalla jossa ei ainoastaan muutama äänekkäin saisi tahtoaan läpi. Uusia asioita tulee yhdistyksessä esille alati. Niitä ei tulisi kuitenkaan heti noinvain lähteä toteuttamaan, niitä jostakin kuultuaan, vaan ensin on pohdittava niiden ennakoitavat hyvät ja huonot puolet sekä vaikutus seuran toimintaan. Pohdintaa saattaisi auttaa muutosesitysten saattaminen kirjallisina hallituksen käsittelyyn. Näin ei syntyisi väärinkäsityksiä.

Sukututkijoiden tarpeet ovat moninaiset. Jäsenmäärämme kasvaa ja aika kuluu. Osaako seuramme muuttua sen mukana? Sääntömme luovat toimintaa ohjaavat suuntaviivat, jättäen silti melko laajan liikkumavaran. Elleivät säännöt vastaa aikaansa, voidaan ne toki tarvittaessa muuttaa. Toivon kuitenkin, että jo kauan käyttämämme ja hyvin hioutuneet toimintamuotomme eivät vastaisuudessa lainehtisi puolelta toiselle, vaan uusia muotoja otettaisiin käyttön ainoastaan siinä määrin kuin mitä tällaisen vapaaehtoistyövoimalla ja pienellä jäsenmaksulla pyöritettävän seuran rahkeet ilman ylikierroksia kestävät. Silloin pääasia eli sukututkijoiden tukeminen tulee parhaiden tehdyksi.

Seuratyö on kuin paikallisjuna. Se ajaa tuttua reittiä, käyttää tuttua aikataulua ja pysähtyy samoilla seisakkeilla. Kyydittävät osin vaihtuvat, mutta kaikki he tietävät ennakkoon mitä tapahtuu, eikä pettymyksiä tule, ellei jokin klikkaa. Mikäli kyydittävät haluavat toisenlaisen reitin, he vaihtavat junaa. Näin on yhdistystoiminnassakin. Rautateillä ei lopeteta kannattavia vuoroja, myöskään ei seuratoiminnassa tulisi lopettaa suosittuja toimintatapoja. Kiskoille mahtuu vain rajoitettu määrä junia. Vaunuja voidaan toki lisätä, mutta ei rajattomasti, muuten vauhti pysähtyy kokonaan.

Näin symboliikan keinoin juttuani värittäen toivottelen jäsenemme rakkaan harrastuksemme sukututkimuksen pariin taas tänäkin toimintakautena. Toimikaamme yhdessä kaikkien parhaaksi, jokaisen voimien ja mahdollisuuksien mukaan.

Mitä muistan vaaristani

Bertolt Breht sai ainekset tunnettuun näytelmäänsä Puntilan isäntä ja hänen renkinsä Matti ollessaan maanpaossa Hella Wuolijoen maatilalla Iitissä. Kesällä 1940 Hella Wuolijoki kertoi Brechtille "hämäläisestä Bacchuksesta", ex-miehensä Sulo Wuolijoen hauholaisesta serkusta Roope Juntulasta (1871-1952). Tästä henkilöstä Hella oli kirjoittanut näytelmän, jonka tekstin hän saneli saksaksi Brechtin sihteerille. - Seuraavassa Puntilan isännän esikuvan Roope Juntulan tyttärentytär Helena Seppälä (s.Parkku) kertoo äidinisästään.

Muistikuvani Roope-vaaristani alkanevat jostain 1930-luvun puolivälistä, jolloin hän oli 10 vuotta vanhempi kuin ollessaan mallina Puntilan isännälle. Tuolloin hän oli jo raitistunut ja niinpä en koskaan päässyt tutustumaan hänen rentoon ilakoivaan puoleensa. Viinan ilojen jälkeen oli jäänyt vain työnilo. Ähisten ja puhisten hän toteutti omia päämääriään juurikaan muista välittämättä. Päämääränä oli rakentaa Juntulasta komea ja uudenaikainen maatila. Jos rahat ja metsät loppuivat, lainattiin vävyiltä.

Seurallinen Roope ei ollut eikä kuulunut yhteiskunnan tukipylväisiin kuten veljensä Vanajan Parkulla. Tuskin hänellä oli yhtäkään ystävää. Enempi häntä vieroksuttiin äksyn luonteensa ja terävän kielensä takia. Roope lienee parhaiten viihtynyt omissa oloissaan. Työväki vaihtui usein. Kulkumiehiä tuli vähäksi aikaa töihin ja lähti taasen. Rakentamiselle uhrattiin kaikki aika ja voimavarat mitä maataloudesta liikenä. Kesävieraitakin pidettiin. 70-vuotiaana hän luopui talonpidosta. Senkin jälkeen hän vielä jaksoi rakentaa tädilleni huvilaa Konnaanjärven saareen

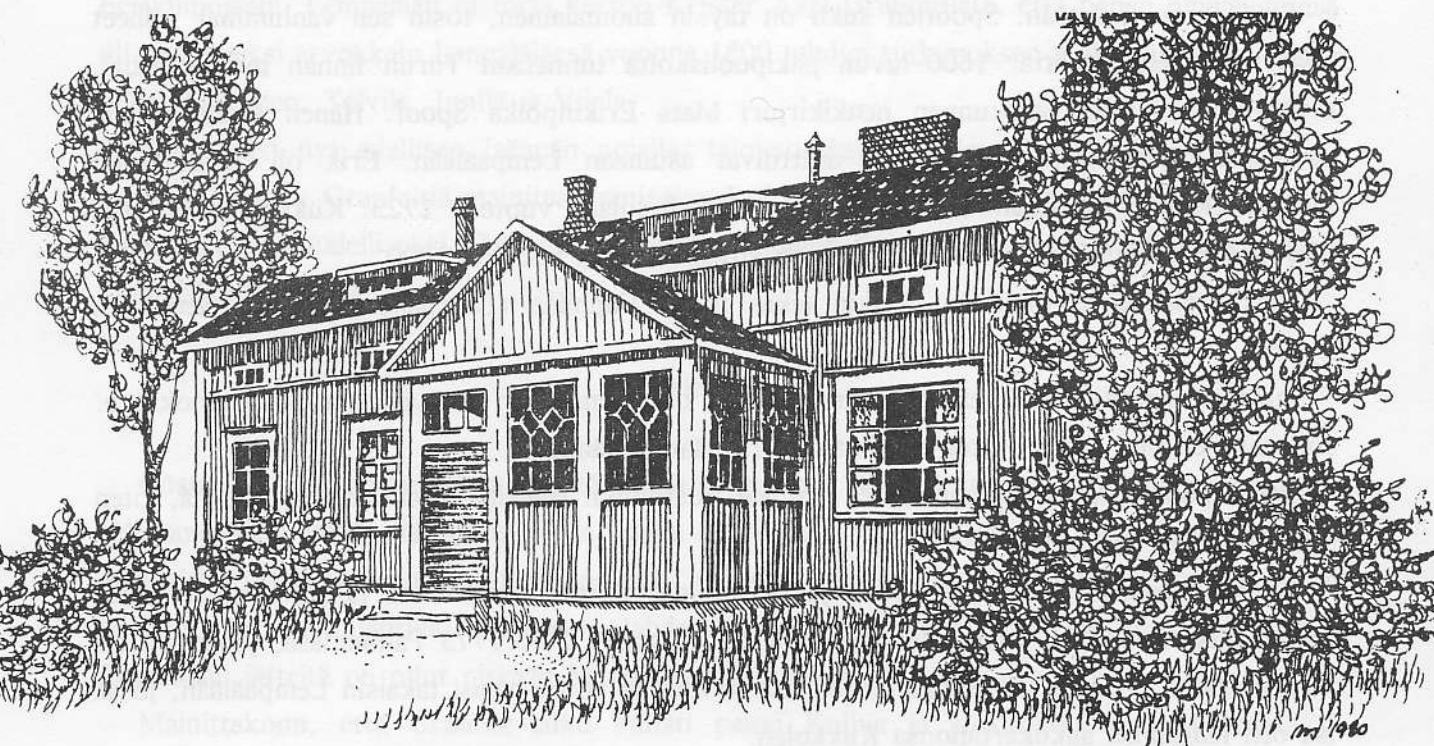
Roopella oli kauneudentajua ja luomisvoimaa (vai pitäisikö sanoa -vimmaa). Niin hassu kuin kirjastokohtaus Puntila-näytelmässä onkin, on siinä ripaus totuutta. No, kirjastoahan ei Roopella liene ollut kymmentä kirjaa enempää, mutta ajatus, että hän rakennutti rengillään huonekaluista vaikka Hattelmanvuoren toteuttaakseen omia kauneudenunelmiaan, on jotenkin osuva. Viis siitä, vaikka samalla särkyi paljon hyvää tavaraa!

Frakkijuhlat ja diplomaatikutsut eivät kuuluneet Roopen maailmaan. Ne olivat Hellan Marlebäckin, jossa Roope oli kerran kutsuilla. Roopella ja Hellalla oli yhteisiä puutavaraliike-hommia ja sitäpaitsi Hella oli ollut naimisissa Roopen serkun kanssa. Marlebäckin hienoilla kutsuilla Roope lienee ollut kuin norsu posliinikaupassa. Vaan oli Roopen vaatekaapissa kyllä bonšuuri. Missähän hän lienee sitä käyttänyt? Ehkä juuri Marlebäckin reissullaan.

Juntulassa oli piano, jonka Roopen appivanhemmat olivat ostaneet pappilan huutokaupasta. Sillä muistan joskus Roopen soittaneen: "Osta sinä heilani kukkuva kello..."

Roope eli lähes 80-vuotiaaksi. Viimeiset seitsemän vuottaan hän istui kamarinsa keinutuolissa kuunnellen radiota aamusta iltaan, ruotsalaiset ja suomalaiset ohjelmat yhteen pötköön. Seinällä oli Mannerheimin kuva.

Lempäälän Kuljun kartanon omistajia vuoteen 1910

Kuljun kartanon päärakennus entisessä asussaan. Piirt. Minna Soukka.

Kuljun kartano sijaitsee vanhan Tampere – Lempäälä maantien varrella. Sen tonttialue kohoaa loivasti alavasta ympäristöstä. Rakennusryhmän ja puiston takana on ikivanha helaavalkeakallio. Maantien toisella puolella, jokirannassa, on vetinen syväne eli kulju, jossa pikkupojat ennen luistelivat.

Kartano muodostetaan

Ruotsi-Suomi oli sotien tähden tullut riippuvaiseksi aatelista. Sen täytyi korvata aatelin tekemät palvelukset ja vakuuttautua sen jatkuvasta sodankannatuksesta. Koska valtiolla oli rahapula, se alkoi luovuttaa läänityksiä ja lahjoituksia, joilta aateliset saivat talonpoikien verot kannettavakseen. Tällainen läänitys oli Kuljun kylästä annettu vuonna 1629 Carl Sigfridinpojan leskelle elinajaksi. Läänitys käsitti Nikkilän, Lujalan, Jussilan, Annalan ja Mäkelän tilat.

Vaikka läänitetyt tai lahjoitetut tilat olivat palautuneet kruunulle saajan kuoltua tai viimeistään isossa reduktiossa, muodostettiin jostain syystä kerran luovutetuista taloista myöhemmässä vaiheessa usein kartanoita. Näin tapahtui Kuljussakin.

Kuljun kartano perustettiin vuonna 1670 yhdistetyistä Lujalan ja Jussilan tiloista, myöhemmin siihen liitettiin muitakin taloja Kuljusta. Kartanon muodostaja oli kruununvouti

Spoof – suku

Sikäli kuin tiedetään, Spoofien suku on täysin suomalainen, tosin sen vanhimmat vaiheet ovat vielä selvittämättä. 1600-luvun jälkipuoliskolta tunnetaan Turun linnan muonakirjuri, myöhemmin Ylisen Satakunnan henkikirjuri Mats Erikinpoika Spoof. Hänen kaikki kolme poikaansa, Erik, Juhana ja Jonas asettuivat asumaan Lempäälään. Erik oli aikaisemmin mainittu Kuljun omistaja. Tila säilyi hänen jälkeläisillään vuoteen 1723. Kukkolan kartanon hän hankki vuonna 1678. Se kuului hänen suvulleen aina vuoteen 1800.

Erikin jälkeläiset omistivat jonkin aikaa myös Näppilän (Laurilan) rusthollia Hemmilän kylässä.

Juhana aateloitiin Spofvenhielm-nimellä. Hän osti Lempäälän Sotavallan asuinkartanokseen. Juhanalla ei ollut lapsia, joten aateloitu haara päättyi häneen.

Jonas puolestaan osti Lempäälästä Ihamaan rusthollin. Hänellä oli ainoastaan tyttäriä, joten Spoof-nimi ei hänenkään kohdallaan jatkunut.

Kansanomaisesti tunnetuin suvun jäsen oli maanmittari, nimismies ja selvityskomissaari Matias Spoofin poika Kaarle Juhana. Hän oli syntynyt 23.3.1773 Paltamossa, jossa isä oli virkamiehenä. Vuonna 1778 Kaarlen ollessa 5-vuotias perhe palasi takaisin Lempäälään, jossa isä otti haltuunsa sukukartanonsa Kukkolan.

Mieheksi vartuttuaan Kaarle Juhana osallistui vuosien 1788–90 ja 1807 sotiin, mutta kuuluisaksi hän tuli vasta 1808–09 sodasta. Väapeli Ruuth ja kersantti Spoof tuhosivat silloin sisseineen venäläisten varastoja ja kuormastoja Ylä-Satakunnassa. Venäläiset nimittivät heitä "kenraali Spuffiksi ja amiraali Ruthiksi".

Petter Johan Austrell

Taloustirehtööri Petter Johan Austrell piti Kuljun kartanoa Spoof-suvun jälkeen vuoteen 1760. Hän toimi myös Lempäälän kirkonisäntänä. Mainittakoon huvittavana yksityiskohtana, että hän oli tätä virkaa hoitaessaan saanut tehtäväkseen hankkia Turusta mustan, kultakirjaimisen messukasukan. Kun kasukka tuli perille, kirkonmiehet huomasivat hämmästyksekseen, että Austrell oli teettänyt siihen vuosiluvun tilalle omat ja vaimonsa nimikirjaimet. Austrell ei saanut maksamaansa hintaa pois, ennenkuin nimikirjaimet oli vaihdettu vuosilukuun.

Austrell oli myös Tammerkosken säterin omistajan, monimiljoonikko Claes Detloffsson Barsin palveluksessa ja tämän kuoltua hänen alaikäisten perillistensä holhoojan, Sotavallan omistajan Mårten Segercrantzin apulaisena.

Granfelt – suku

Austrellien jälkeen Kuljua pitivät vuosina 1767 – 1809 hänen tyttärensä Anna Christina ja tämän puoliso luutnantti Krister Axel Granfelt, jonka suku polveutui turkulaisesta Berend Eerikinpojasta. Lempäälän historia kertoo Krister Axel Granfeltista, että hänen omaisuutensa oli viidenneksi arvokkain Lempäälässä vuonna 1800 tehdyn tutkimuksen mukaan. Kuljun edellä olivat Lastunen, Tolvila, Innilä ja Viiala.

Tila siirtyi nyt edellisen isännän pojalle, taloustirehtööri Adam Granfeltille, joka omisti myös Kukkolan. Granfeltiä mainitaan ominaisuuksiltaan kyvykkääksi, tarmokkaaksi, uudistus-haluiseksi ja taloudelliseksi. Ostettuaan Niemen kartanon Kalvolasta Adam Granfelt siirtyi pois Lempäälän kuvioista.

Perimätietoa

Gösta Palander on kertonut perimätietona seuraavaa: "Kuljun kartanoon kuului ennen myös Höytämöisestä itään pistävä pitkä ja kapea Merunlahti ympäristöineen. Granfelt rakennutti paaluidan Merunlahden kapeikon poikki. Aidan keskelle jätettiin aukko, johon sidottiin verkko. Torpparit lähtivät soutamaan lahden perästä ja samalla hätistivät verkkoon kaloja. Paaluidan jätteitä on ollut pitkään Merunlahden pohjassa."

Mainittakoon, että Granfelt-suku omisti paitsi Kuljua ja Kukkolaa, myös Lastusta ja Sotavaltaa sekä silloin Lempäälään kuulunutta Viialan kartanoa.

Palander – suku

Granfeltien jälkeen Kulju oli 1829–38 talonpoikaisella Antti Matinpojalla. Häneltä sen osti kihlakunnantuomari Fredrik Vilhelm Palander. Hänen sukunsa polveutuu Axelius Theodoricista, Keuruun kirkkoherrasta.

Varsinaisen kunnallisen merkkihenkilön Lempäälä sai F.V.Palanderin pojasta Knut Viktor Palanderista (13.2.1828–25.10.1915). Hän omisti Kuljua vuodesta 1852 noin vuoteen 1900.

Tultuaan kunnallislautakunnan esimieheksi vuonna 1866 Palander joutui järjestämään uudistettua kunnallishallintoa Lempäälässä. Tästä lähtien kuntakokouksella oli päätösvalta ja kunnallislautakunnalla toimeenpanovalta, entiset pitäjänkokoukset poistettiin

Kuntakokouksen puheenjohtajana Palander toimi vuodesta 1872 lähtien yhteensä 12 vuoden aikana.

Nälkävuosien aikana 1867–68 K.V.Palander oli myös kunnan viljamakasiinin hoitajana. Kunnallisia tehtäviä suorittaessaan hän kirjoitti pöytäkirjatkin itse, vaikka hänen suomenkielen taitonsa olikin heikonlaista.

Vuodet 1866 ja 1867 kaikki kunnan virkoihin valitut olivat toimineet palkatta. Koska työ oli ollut poikkeuksellisen rasittavaa nälkävuosien tähden, esimies Knut Palander ja kunnallis-

lautakunnan jäsenet pyysivät 1868 pientä palkkiota vaivoistaan. Siihen kuntakokous ei suostunut, ei edes matkakuluja korvattu. Myöhemmin kuitenkin kunta joutui maksamaan Palanderille 525 markkaa "kirjurin apurahaa" kuvernöörin määräyksestä.

Knut Palanderia on pidettävä myös säästöpankkiajatuksen toteuttajana Lempäälässä. Varsin mielenkiintoinen on säästöpankin yhteyteen suunniteltu ns. elinkasvilaitos, jota voidaan verrata nykyiseen kansaneläkelaitokseen. Ajatus ei käytännössä toteutunut, vaikka säännöt oli jo hyväksytty.

Palander perusti 1881 alustalaistensa lapsille koulun, joka toimi Kuljun kartanoon liitetyn Puskiaisten tilan päärakennuksessa.

Knut Palanderin poika, Nils Palander, omisti Kuljun kartanoa vuoteen 1910, jolloin tila myytiin suvun ulkopuolelle.

Nils Palander tuli vuoden 1925 alusta kunnallislautakunnan esimieheksi ja hoiti tätä tehtävää aina vuoden 1945 loppuun. Varsinkin sota-ajan vuoksi hänellä oli usein suunnaton työtaakka.

Kuljun kartanon päärakennuksen runko on 1700 – 1800-lukujen vaihteesta. Rakennuksessa nykyisin olevat siivet on tehty vasta sotien jälkeen silloisen omistajan teollisuusneuvos Rosa Salmelinin toimesta.

Lähteet:

Valtionarkisto 7277

Matti Koittola: Spoof-suku

Ilma Orkamo: Claes D.Bars

Kirsti Arajärvi: Lempäälän historia

" " Säästöpankki 1875–19540

E.A.Aaltio: Lempäälän kunnallishistoria

E.W.Palander: Släkten Palander

Herrgårdar i Finland sekä Suomen kartanot ja suurtilat

Haastattelut

Eeva Anero

Juhlat Kuljun kartanossa

Arkielämä kartanoissa 1700-luvulla oli yksitoikkoista varsinkin talvisin, kun tiet olivat lumien peitossa. Sunnuntaisin tavattiin naapurit kirkonmäellä, ja vain määrättyinä aikoina, varsinkin joulun ja uuden vuoden välillä, käytiin vierailuilla toinen toistensa luona.

Seurustelu talonpoikien kanssa ei tullut kysymykseenkään, sen lisäksi säätyläisillä

oli keskenäänkin luokkaeroja. Elimäellä asunut nuori luutnantti Bernt af Forselles kirjoitti naapureistaan: "Peippolan ja Moision asukkaat eivät huoli huvittaa muita kuin itseään eikä minullakaan ole mitään halua seurustella puolijumalain kanssa."

Tammerkosken kartanossa tiedetään pidetyn Barsien aikana suuria päivällisiä, sillä perukirjan mukaan siellä oli tinalautasia yli 60 ja erilaisia kulhoja ja vateja 35 kappaletta. Barsien tuttavapiiriin kuuluivat Lempäälästä nähtävästi Sotavallan eversti Mårten Segercrantz ja Kuljun taloustirehtööri Petter Johan Austrell, koskapa everstistä tuli Barsien alaikäisten perillisten holhooja ja taloustirehtööristä hänen apulaisensa. Varmasti tiedetään se, että Lopen kartanon omistajan Samuel Chytrenin tytär, nimismies Johan Gaddin puoliso Anna Maria, oli rouva Barsin jokapäiväinen "seurarouva".

Vastavuoroon juhlittiin tietysti Kuljussakin. Juhlat voimme kuvitella vaikka seuraavanlaisiksi:

Kun pehtori ja vouti olivat lähteneet, päätti Austrell vähän levähtää, mutta silloin tulikin palvelustyttö ilmoittamaan, että nimismies Johan Gadd, eversti Segercrantz ja tuomari Bars armollisine puolisoineen olivat jo saapuneet. Austrell asetti peruukin päähänsä sekä röyhelön kaulaansa ja meni tapaamaan saliin vieraita, jotka lausuiivat komplimangeja ja suutelivat talon rouvan kättä. Kun jonkin aikaa oli henkevästi keskusteltu ja maisteltu lasi viiniä, vieraat pyysivät, että talon tytär Anna Christina esittäisi klaveerinsoittoa. Suloisesti kainostellen hän soittikin muutaman kappaleen ja lauloi pari ranskankielistä laulua.

Sen jälkeen siirryttiin vast'ikään kankailla tapetoituun ruokasaliin. Kestitys oli runsas: paistettuja kaloja ja koppeloita sekä lammasta. Pöytäjuomana oli viinejä ja olutta. Lopuksi tarjottin vielä konvehteja.

Päivällisen jälkeen herrat vetäytyivät isännän huoneeseen kumoamaan pienen mukillisen punssia ja keskustelemaan. Siellä Bars totesi: - Kyllä Suomen tiet ovat kapeita, kuoppaisia ja mutkikkaita Ruotsin teihin verrattuina. Me tulimme tietysti Kangasalan kautta Liuksialan ja Lopen kartanoiden ohi. Kyllä siinäkin reki keikkui, mutta kerran yritimme tulla vaunuilla tänne Rukomäen eli Rukkamäen kautta, eikä siitä matkasta tullut yhtään mitään. Tätä polkua ei voi kulkea muulla kuin keissuilla, niinkuin talonpojat täällä päin kutsuvat purilaita.

- Niinpä tietenkin, Austrell myönteli, mutta hyvä näinkin. Posti sentään kulkee pääteillä nopeasti, Turusta tänne jo parissa viikossa, jos ei ole kovia lumipyryjä.

- Syrjäseuduilla posti saattaa viipyä parin sadan virstan matkalla kuukaudenkin. Teitä pitäisi tietysti jatkuvasti parannella, mutta oivallisiin teihin tämän maan varat eivät riitä, sanoi Segercrantz.

- Kesällä kävin Turussa kirkon asioilla ja totesin, että Hiidentie oli sentään kohtalaisessa kunnossa ja Hämeen Härkätie samoin. Turusta muuten ostin uskonnollisen kirjan Anna Christinalle. Romaaneja en hyväksy, ne ilahduttavat vain nerokkailla turhanpäiväisyyksillä ja luvattomalla hekumalla. Varsinkin uusimmat teokset ovat tätä

lajia, sanoi Austrell.

- Minun mielestäni nuorten tyttöjen ei pitäisi lukea ollenkaan. Heidän pitäisi oppia vain leipomaan ja kutomaan kangasta. Mutta siihenhän he eivät tyydy, ja se aiheuttaa heille melankoliaa ja hermotauteja. Minäkään en omista muuta kuin kaksi lakikirjaa, rukouskirjan ja virsikirjan, Bars totesi.

Palvelustyttö tuli isännän huoneen ovelle, niiasi ja sanoi:

- Herrat ovat hyvät ja tulevat siniseen huoneeseen, siellä on teetä tarjolla.
- Mistä olette saaneet niin harvinaista herkkua kuin teetä, kysyi Segercrantz.
- Sitäkin sain ostaa yhden rasian Turusta kesällä, mutta lähdetäänpä nyt sitä maistelemaan, vastasi Austrell.

Teen juonnin jälkeen kannettiin vieraiden vällyt väenpirtistä rekiin ja vierailu oli päättynyt.

LÄHTEET:

Gunnar Suolahti: Elämää Suomessa 1700-luvulla

Ilma Orkamo: Claes D. Bars

* * * * *

Teksti: Pekka Nuottajärvi

Piirros: Marja Nuottajärvi

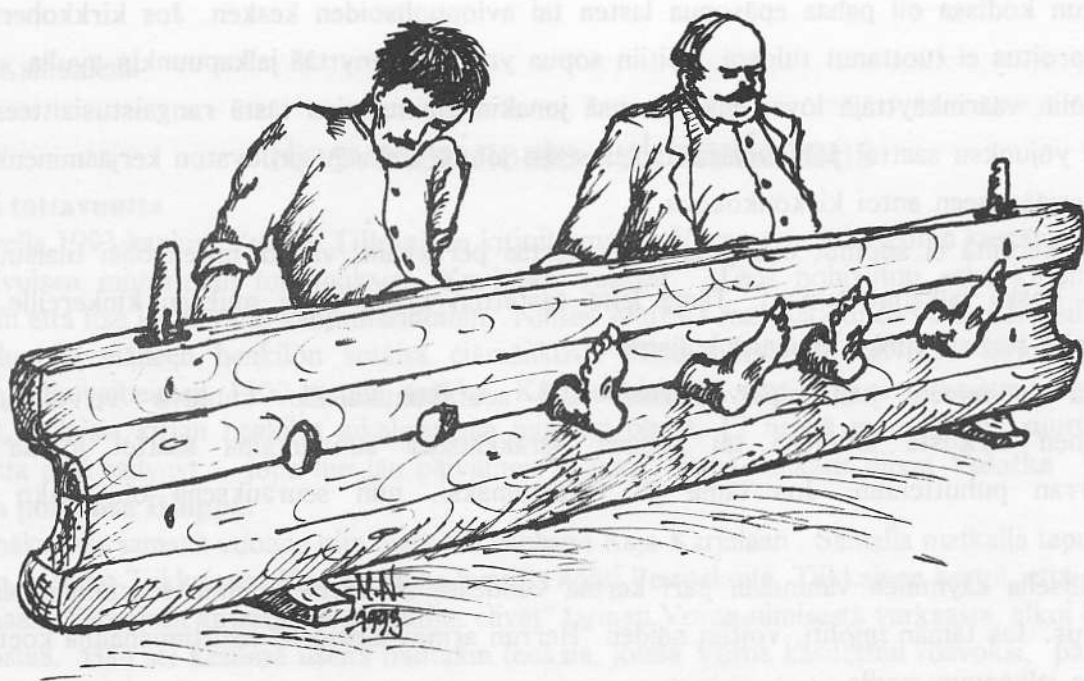
Elämää jalkapuun varjossa

"Jalkapuuhan meitä vartoo, veljet, musta jalkapuu, joka, ammoittaan jynkeästi ympyriäisillä lävillensä, maata röhöttää tuolla kirkon porstuassa kuin musta karju. Juuri tällä helvetin pihdillä on meitä rovastimme uhannut, ja saattaapa hän uhkauksensa toteen, ellei hän näe meiltä jokapäiväistä ahkeruutta ja harjoitusta, se on varma asia."

Näin jutellen Jukolan Aapo koetti saada veljiään kiinnostumaan heiltä vielä puuttuvan lukutaidon hankkimisesta.

Tämä jalkapuuhan kuului jo 1600 - luvulta saakka jokaisen kirkon varusteisiin, siihen saakka, kunnes sen käyttö lopetettiin "keisarin armollisella asetuksella" vuonna 1848.

Vielä viime vuosisadalla, varsinkin sen alkupuolella, kirkko sääteli ja ohjasi seurakuntalais- tensa elämänjuoksua melko tarkasti. Sillä oli tuolloin moninaiset keinonsa ojentaa sekä

*Näin saattoi käydä vielä 1800-luvun alkupuoliskolla,
jos uhmasi lakeja ja parakraafeja.
Piirt. M.Nuottajärvi*

rangaista säännöistä poikkeavia, niitä laiminlyöviä tai muuten vain laiskoja seurakuntalaisiaan. Jalkapuu ja sakko olivat niitä ankarimpia rangaistuksia, joita kirkkoherralla yhdessä kirkkoraadin kanssa oli oikeus käyttää.

Jalkapuun avulla saatiin kovapäisimmätkin poikajullit aapisen kanssa tutuiksi. Jo uhkauskeinona sen teho oli arvaamattoman hyvä. Suhteellisen vähän se yleensä olikin tosikäytössä, mutta oli kuitenkin seurakuntia, joissa kirkkoherra innokkaasti käytti tätä "häpeän hirttä". Ja niinpä siellä sitten, miltei pyhänä kuin pyhänä, jotkut onnettomat joutuivat istumaan kirkon ovipielessä koko jumalanpalveluksen ajan, kirkkoväen töllisteltävänä ja pilkattavana. Jossakin muualla taas jalkapuu pelkällä olemassaolollaan ja kirkkossakävijöitä porstuassa mustilla lävillä tuijottaessaan vaikutti niin tehokkaasti, että sitä vain harvoin jouduttiin käyttämään.

Miksi jalkapuuhun?

Laiskat lukijat sekä ne, jotka laiminlöivät katkismuksen opettelemisen, olivat niitä, joita suntio ja kuudennusmiehet useimmiten joutuivat lukitsemaan tähän laitteeseen. Nimismies ja kruununpalvelijat olivat velvollisia tarvittaessa antamaan apua tuomion täytäntöönpanossa. Tätä oli kyllä tavallisesti edeltänyt kirkkoherran varoitus, mutta jos se ei parantanut lukuhaluja, tarvittiin tällainen voimakkaampi keino.

Monesta muustakin syystä saattoi entisajan seurakuntalaista uhata tämä häpeä. Esimerkiksi

silloin, kun kodissa oli pahaa epäsovia lasten tai aviopuolisoiden kesken. Jos kirkkoherran antama varoitus ei tuottanut tulosta, voitiin sovia yrittää synnyttää jalkapuunkin avulla.

Alkoholien väärinkäyttäjät löysivät ehkä itsensä jonakin sunnustaina tästä rangaistuslaitteesta. Nuorison yöjuoksu saattoi pahimmassa tapauksessa johtaa samaan, ja luvaton kerjääminenkin. (Luvan kerjäämiseen antoi kirkonkokous.)

Lukukinkereiltä ei sopinut olla pois kahta kertaa peräkkäin, vaikka miten olisi tilaisuutta pelännyt, koska jalkapuu uhkasi. Tämä laite saatettiin myös ottaa mukaan kinkereille, ja tokkopa sitä turhan vuoksi mukana kuljeteltiin...

Ahkera käyminen jumalanpalveluksissa oli seurakuntalaisille kuuluva velvollisuus. Poisjääminen kirkosta kolmena tai neljänä peräkkäisenä sunnuntaina saattoi johtaa jo kirkkoherran puhutteluun. Jos tämä jäi tehottomaksi, niin seurauksena oli sakko tai jalkapuu.

Ehtoollisella käyminen vähintään pari kertaa vuodessa oli myös kunnon seurakuntalaisen velvollisuus. Jos tämän unohti, voitiin näiden "Herran armovälineiden" nauttimishaluja koettaa lisätä jopa jalkapuun avulla.

Entisajan kirkoissa oli tarkka penkkijako, ja sitä piti noudattaa. Väärään penkkiin meneminen saattoi johtaa "häpeän hirteen". Myös jos vanhemmat laiminlöivät lastensa opetuksen, eikä nuhteista ja kehotuksista ollut apua, niin jalkapuutakin voitiin käyttää. Kaikenlaista muutakin ihmisten jumalatonta elämää yritettiin sen avulla saada raiteilleen.

Maallinenkin oikeus tuomitsi eräistä rikoksista jalkapuuhun. Nämä tuomiot sovitettiin kirkon jalkapuussa, kruunulla ei omia ollut.

Joissakin tapauksissa saattoi tietyllä rahasummalla lunastaa itsensä vapaaksi jalkapuusta. Eli tämä rangaistus tavallaan muutettiin sakoksi. Varsinkin säätyläiset ja muut varakkaammat henkilöt käyttivät häpeältä välttyäkseen tätä keinoa. Tai jos ei pystynyt maksamaan kirkon hyväksi tuomittuja sakkoja, oli vaihtoehtona jalkapuu tai työnteke kirkon hyväksi.

Liekö vahinko, että näin tehokas rangaistuskeino on jäänyt pois käytöstä? Nyt voi vain arvailla, mikä sen vaikutus nykypäivänä olisi esimerkiksi ilkivaltaan, katuväkivaltaan, rattijuoppouteen tai myymälävarkauksiin.

Jalkapuu saattaisi jopa lisätä kirkossakävijöiden lukumäärää. Ovathan uteliaisuus ja vahingonilo meillä ihmisparilla melko yleisiä luonteenpiirteitä.

Synkästä maineestaan huolimatta jalkapuu on kieltämättä näytellyt aikanaan huomattavaa osaa kansamme luku- ja kristinopintaitojen kehittämisessä. muidenkin kuin Jukolan veljesten kohdalla. Lukutaidon myötäähän myös muukin myönteinen kehitys sai vauhtia.

Rosvotarinasta sukututkimus

Kaksi tuttavuutta

Talvella 1993 hankin **Veikko Tiikkaisen** kirjoittaman ja Vornasten Sukuseuran kustantaman yli 600-sivuisen monistetun tutkimuksen, **Karjalan voikoit**. Teos pohjautuu sekä kirjallisuudessa olleisiin että itse kerättyihin kansantarinoihin. Niiden suuresta massasta tulee vähitellen esille kahden 1600-luvulla eläneen henkilön sotaista elämänpöytä. Henkilöllisyyden selvittyä kirjoittaja seuraa heidän sukuvaihteita 1500-luvulle saakka. Karjalankielinen sana voikoi tarkoittaa etevää, ylen etevää, jollaisia kirjan henkilöt aikalaistensa mukaan olivat. Ei heistä muuten niin suurta määrää tarinoita olisi säilynyt - jopa meidän päiviimme saakka. Nämä sankarit olivat **Volotka Vorna ja hänen poikansa Hilippa**.

Heinäkuussa samana vuonna olin matkalla vanhaan Raja-Karjalaan. Samalla matkalla tapasin kirjan tekijän, Veikko Tiikkaisen. Kun ajoimme bussilla kohti Petroskoita, Tiikkainen kertoi, että luettuaan aikoinaan Wartiaisen kirjasta, "Kun haltijat elivät" tarinan Vorna-nimisestä varkaasta, alkoi häntä asia kiinnostaa. Hän sai käsiinsä useita muitakin teoksia, joissa Vorna käsitettiin rosvoksi, paholaiseksi tai jättiläiseksi. Asiaan syvennyessään hän tapasi myös ihmisiä, jotka yhä vielä tunsivat tarinoita tuosta aiheesta. Kirjoista ja haastatteluista kertyi suuri tarina-aineisto, jonka osat olivat usein toisilleen ristiriitaisia. Hän suoritti myös maastotutkimuksia, jotka osoittivat tarinoissa mainitut paikat oikeiksi. Rakennusten jäännöksiä löytyi sieltä, missä niiden piti olla. Kokemuksensa perusteella Tiikkainen totesi:

-Perimätieto laajana on ehdoton dokumentti. Se on kirjallisen todistuksen arvoinen. Paljosta perinnetiedosta tulee yksi historiallinen totuus.

Seuraavassa esittelen tutkimusta, mutta sen monia mielenkiintoisia yksityiskohtia ja perusteluja ei lyhyessä esityksessä ole mahdollista käsitellä.

Sankarit astuvat esiin

Tarinoiden tapahtumat sijoittuvat Pohjois-Savoon, Kainuuseen ja Pohjanmaalle sekä rajan taa Vienan Karjalaan ja ne kertovat noilla seuduilla vuosisatojen ajan kyteneestä **rappasodasta**. Siitä käytetään myös muita nimiä, kuten kulkusota, vanha vaino tai vainolaisen aika. Vienan puolella vastaavasti puhutaan varastussodasta, vainosodasta, polttosodasta, ym. Meille on tähän saakka ollut tunnetuin rappasodan johtaja pohjalainen Pekka Vesainen 1500-luvun lopulta. ja hänen suurena "sankarityönään" Petsamon luostarin hävitys ja munkkien surmaaminen. Hänen maineensa ei ole elänyt kansan keskuudessa, sillä hänestä ei ole juuri lainkaan kansantarinoita, vaan tuntemuksemme perustuu Ivalon kirjaan **Juho Vesainen**. Sen tiedot on kirjailija poiminut asiakirjoista.

Vorna-tarinoiden lisäksi esiintyi tarinoita Hilipasta. Kansa on kertonut heistä rinnan ja sekoittanut ajan kuluessa asiat ja henkilöt. Tarinoiden massasta alkoi vähitellen paljastua kahteen eri henkilöön liittyviä asioita. Merkittävimmät niistä olivat kuolemaa käsittelevät kertomukset. Näiden erottuessa selvisi myös, että kysymyksessä olivat isä ja poika, Volotka ja Hilippa Vorna. Sana Vorna pohjautuu venäläiseen sanaan vorona. Suomeksi se tarkoittaa varista. Hilippa on ollut Vienassa suosittu nimi ja tulee Filippus-nimestä. Näiden miesten elämästä kirja kertoo. Lopuksi Tiikkainen selvittää Vornien sukutaustan. Tässä kirjoituksessa tapahtumat selvitetään toisinpäin, aikajärjestyksessä.

Vornialan Vornit

Kannaksella, Kirvun pitäjässä oli Vornialan kylä, jossa 1500-luvulla asuivat Ivan ja Heino Vorni. Heiron jälkeläiset asuivat siellä vielä 300 vuotta myöhemminkin, mutta Ivanin suku häviää vuonna 1570. He ovat olleet ilmeisesti saman suvun jäseniä, mutta kuuluneet eri uskontokuntiin. Koska kylä on saanut nimen Vornien mukaan, on suvun täytynyt asua siellä jo kauan.

Mainittuna vuonna syttyi Ruotsi-Suomen ja Venäjän välillä 25-vuotinen sota, jota käytiin lähinnä Karjalassa. Jo paljon ennen sitä Suomen puolella asuvat karjalaiset ja savolaiset yrittivät levittäytyä Pähkinäsaaren rauhan rajan itäpuolelle ottamalla maita viljelykseen ja hävittämällä karjalaisasutusta. Sodan alettua Ruotsin puolella rajaa asuvien ortodoksien elämä on tullut vaikeaksi ja he ovat muuttaneet pois, ellei heitä ole surmattu. Sodan päättyttyä 1595 Vornialan kylän tila numero 1 on autio. Asukkaat ovat paenneet. Myöhemmin siinä asuu toinen suku.

Osoituksena tuon ajan sotatavoista ja karjalaisten vaikeuksista otettakoon tähän erään mukana olleen henkilön kuvaus vuoden 1572 hävityksistä Karjalassa:

"Jalosukuinen Herman Flemming piti Käkisalmen pohjoisen kaupunginosan luona kaksi yöleiriä. Sinä aikana kiersi koko sotavoima linnan ympäristössä sekä hävitti ja poltti kaikki kylät Laatokan suuren järven rannoilta. Sen jälkeen Herman lähti erinomaisen hyvin rakennettuun paikkaan nimeltä Kurkijoki, jossa oli kaksi hyvin rakennettua ja erittäin komeata kirkkoa ja luostari. Tämän paikkakunnan kirkot ja luostarin sotajoukkomme jätti jälkeensä tuhkana.

Täälläkin Herman piti leiriä kaksi yötä ja sielläkin hän antoi sotajoukon kiertää kaikkialla polttamassa ja hävittämässä kaikki kylät, joihin se pääsi. He surmasivat asukkaita, kuitenkin etupäässä naisia ja lapsia, sillä pojat ja miesväki olivat enimmäkseen päässeet pakoon suksilla ja ehtineet metsiin. Siitä huolimatta he eivät säästyneet, vaan suuri joukko heitä tavoitettiin."

V.1614 löytyy Sortavalan Karmalasta ja vähän myöhemmin Pitkälästä Vorona Omelinpoika. Talo on kuitenkin samalla merkitty autioksi. Tiikkainen toteaa tästä, että "sattumalta maakirjassa Omelinpojan sukunimi esiintyy etunimen paikalla. Miehen isä on ollut kyllä Omeli ja hän on todennäköisesti Ivan Vornin poika. Vornan esiintyminen etunimenä on poikkeustapaus ja aiheutunee pelkästään verokirjurin epätarkkuudesta, minkä ansiosta puuttuva sukupolvi tulee esille." Vuoden 1618 jälkeen ei mainita missään Vorona Omelinpoikaa, mutta 1638 esiintyy kerran Pielisjärven Nipinlahdessa Volotka Vornin. Paikka lienee nykyinen Vorna Pielisjärven eteläpäässä. Sinne on siirtynyt perheitä Sortavalasta vuoden 1618 tienoilla. Heidän mukanaan lienee ollut myös Vorona Omelinpoika, koska nimi tuolloin häviää kirjoista Sortavalasta.

Tolvajärven haara

1600-luvulla tavataan Laatokan Karjalasta kolme muuta Vornaa: Mintka (hellittelymuoto nimestä Miina) Suojärven Tolvajärveltä (ensimmäinen merkintä 1631) sekä Ivanenko ja Maksimenko (Ivan ja Maksima) Pälkjärveltä. Mintka on joutunut pakenemaan itärajan taakse vuoden 1646 jälkeen. Perimätiedon mukaan kolme Vornien veljestä on sitten palannut Tolvajärvelle takaisin "suuren sovan aikoihin". 1721 rauhanteossa Tolvajärvi jäi Venäjän puolelle ja he voivat kaikessa rauhassa palata isoisänsä entisille kauniille ja kalarikkaille asuinseuduille. Täällä suvun edustajat on myöhemmin tunnettu tietäjinä, laulajina ja metsämiehinä. Tolvajärven Vornasista on juuri valmistunut Tuula Kiiskin laatima sukututkimus. Jätämme tämän sukuhaaran ja siirrymme takaisin Volotka Vornaan, Tiikkaisen tutkimuksen toiseen päähenkilöön.

Volotka Vorna

Volotka Vorna kuvataan tarinoissa pitkäksi mustaksi mieheksi. Hänen asuinpaikkansa Sortavalasta muuton jälkeen lienee ollut Pielisjärven pitäjän eteläosassa sijaitseva Vornan kylä, entinen Nipinlahti, johon hänet on merkitty vuonna 1638. Varsinainen sissitoiminnan tukialue on sijainnut noin 60 km pohjoisempana. Siellä on hyvät kulkuyhteydet rajan taa ja yllättäen seudulta löytyvät sellaiset paikannimet kuin Vornasenvaara, Vornasensärkkä, Volokinjoki ja Volokinsärkkä. Lisäksi on eräitä hänen elämäntapa- ja asuinpaikkojensa liittyviä nimiä, joista tulee puhe tuonnempana. Näin tämän sissipäällikkö Volotka Vornan nimi säilyi edelleen paikannimistössään. Näin ei ole tapahtunut kenenkään muun kohdalla näillä seuduilla. Myöhemmin Volotka on asunut Nurmijärveltä noin 30 km luoteeseen sijaitsevilla Porsakankaan ja Mujejärven tukikohdissa ja loppuaikoina Äijänpäiväjärvellä. Eräiden

tietojen mukaan voidaan olettaa, että Vorna on aluksi ollut vain vähäisessä määrin yhteydessä rajantakaisiin karjalaisiin, mutta sittemmin siirtynyt aktiivisesti heidän johtajakseen. Kenties ortodoksien kohtelu jo lapsuudessa on tuonut mukanaan sellaisia kokemuksia, että hän ryhtyi rosvopäälliköksi. Vastaava esimerkki tiedetään Sortavalalan seudulta.

Volotka Vorna johti ryöstöretkiä karjalaisten tukikohdista Pohjois-Karjalan, Savon ja Kainuun seuduille, jonne savolainen uudisasutus oli levinnyt. Lukuisat kansantarinat liittyvät näihin retkiin. Niihin sekottuu myös Hilipan tekoja.

Äijänpäiväjärvellä

Järven nimi liittyy myös Vorna-nimistöön, kuten tulemme huomaamaan. Siellä sijaitsi Volotka Vornan viimeinen asunto 1630-luvun loppupuolella. Paikka on muinaisen Pielisjärven pitäjän Viekin kylän saloseudulla. Nykyisin se kuuluu Lieksan Savijärven kylään. Kirjoittaja on löytänyt rakennuksen sijaintipaikan. Rakennuksia on ollut kaksi ja ne ovat sijainneet siten, kuin kaikki karjalaiset talot, yksi kulumista kohti etelää. Rakennusten välissä oli 2,1 m levyinen sola. Tarina kertoo: "Tupaa kaksi kumpareella, vastatusten tupain ukset." Talon ympärillä ei ole merkkejä viljelyksestä ja se on maastona siihen sopimatontakin. Se lieene ollutkin eräänlainen piilopirtti, mistä käsin Volotka on tehnyt sissiretkiään. Siellä hän on elänyt vaimonsa Maikon ja kahden lapsensa kanssa.

Tarinatoisintojen mukaan Volon tukikohdasta pääsiäisen viettoon Äijänpäiväjärvelle matkanneet sissit ovat poikenneet Uuraan Tuoviseen. Miehiä on ollut niin paljon, että heidän on pitänyt mennä riiheen nukkumaan. Volotka on käyttäytynyt voimansa tunnossa ylimielisesti isäntää, Mikko Tuovista kohtaan ja monet tarinat kertovat hänen olleen jollakin tavoin suhteissa Tuovisen vaimoon. Kun tämän vikittelyn lisäksi Tuovisella oli vanhastaan paljon muutakin hampaankolossa Volotkaa vastaan, mm. naisenryöstö, on Tuovinen päättänyt kostaa.

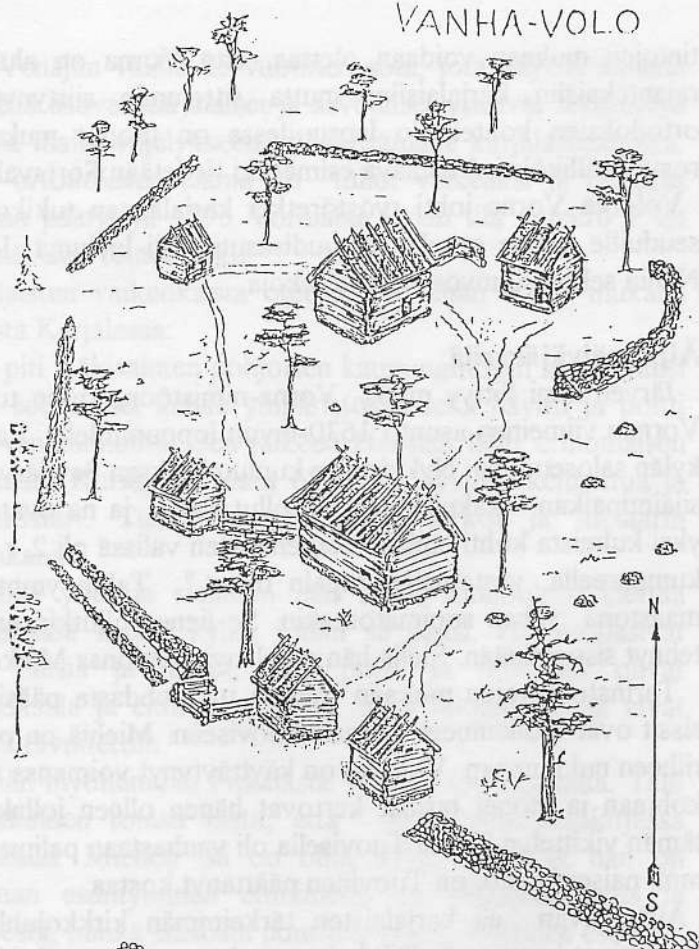
Äijänpäivän eli karjalaisten tärkeimmän kirkkojuhlan, pääsiäisen, aattoiltana Tuovisen joukot toteuttivat kostonsa. Tiikkaisen mukaan tämä tapahtui vuonna 1639, jolloin pääsiäinen ortodoksien seuraaman juliaanisen kalenterin mukaan oli huhtikuun 14. päivänä. Karjalaisen tavan mukaan pirtissä on illalla vietetty pääsiäisjuhlaa ja todennäköisesti siellä on ollut mukana myös lähiseudun ihmisiä, ehkäpä Volotkan vanhemmatkin. Ainakin kolmesta lähitalosta isäntä häviää juuri tuohon aikaan. Hartaustilaisuuden jälkeen Volotka on siirtynyt perheensä kanssa pienempään tupaan. Tarinoiden alta voidaan kaivaa esille seuraavat tapahtumat.

Tuovisen joukko tuli karjalaisten perästä ja jäi jonkin matkan päähän odottamaan yön pimenemistä. Koska heitä oli vähän, päättivät he käyttää viekkautta. Eräs heistä kävi salaa mittaamassa tupien välisen solan leveyden ja yöllä, kun karjalaiset olivat asettuneet levolle, he hiipivät solaan ja panivat mitan mukaisen pöngän ovien väliin, niin etteivät ne päässeet aukeamaan. Sitten talot sytytettiin palamaan. Tuvan lakeistorven kautta Volotka pääsi kuitenkin pakenemaan ja lähti hiihtäen karkuun. Vaimo Maikko ja lapset pelastettiin jostakin syystä, ennenkuin tuli sai suuren vallan. Sisällä olevat miehet tarjosivat ikkunoista rahaa ja muuta tavaraa, että pääsisivät pois. Lahjukset kyllä otettiin vastaan, mutta kukaan ei pelastunut.

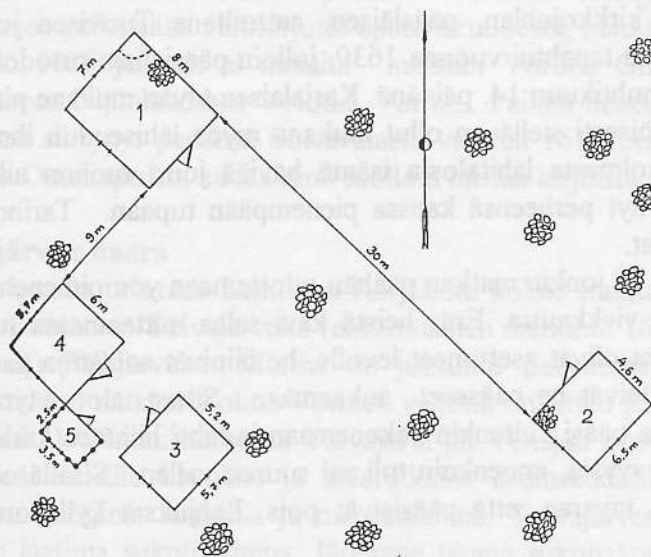
Volotkan viimeinen hiihto

Karjalan kevättalvisessa korvessa syntyi nyt ankara hiihtokilpailu. Volotka oli tunnetusti hyvä hiihtäjä. Hän pakeni edellä ja tallasi latua umpihankeen tai kenties keväinen hanki jonkin verran yöllä kannatti. Takaa-ajajan nimeksi mainitaan Matti Tuovinen. Tuohon aikaan ei sillä seudulla ollut Matti-nimistä Tuovista, vaan Mikko, josta jo edellä kerrottiin. Tiikkainen päätyykin tarinatietojen perusteella oletamaan, että Matti tässä tapauksessa tarkoitti vastakohtana venäjän voikoille, taitavaa ja urhoollista miestä, Suomen Mattia, joka pystyi monenlaisiin sankarillisiin suorituksiin. Eräskin tarina päättyy: "...mutta pojassa jatkui kuuluisien Suomen Mattien suku." Pakoon hiihtäessään Volotka heitteli tavaroitaan ladulle, jotta latua tulevat jäisivät niitä keraamaan, eivätkä tavoittaisi häntä. "A hiihä miun selloo (=latua), hän kehoitti takaa-ajajaansa. "Kyllä minä suan sellon jalostani", tämä vastasi ja hiihti omaa latuaan.

VANHA-VOLO

IKIVANHAN VOLON TUKIKOHTA

N:o 1-2 asuinrakennuksia, n:o 2 niistä vanhempi
 N:o 3-4 tallirakennuksia, pohjalla paksu humus
 N:o 5 valjas- ja jauhuhuone tai hirsinen varustus

Kivikekoja Sukevan suunnalla rintavarustuksina n. 50 kpl.

Vanhan Volon tukikohta suoraan pohjoisessa kilometrin päässä.

Oheisessa piirroksessa ikkunoiden paikat ja ovien aukeamis-suunnat ovat todennäköisesti olleet esitetyn mukaiset.

Ajajia oli todellisuudessa useampia ja he hiihtivät rinnakkain, ettei Volotka voisi yllättää jonossa samaa latua hiihtävää joukkoa. Eivätkä nämä pitäneet kiirettä, vaan pyrkivät näännyttämään karkulaisen. Volotka yritti todennäköisesti Volon tukikohtaan, jossa olisi ollut omia joukkoja.. Päästyään Volonkorven tielle, jota pitkin matka sitten jatkui edelleen, hänen toinen suksensa rikkoutui. Tämän paikan nimi on nyt Sivakka. Toinen suksi särkyi 30 km myöhemmin Lylyssä. Nämä nimet ovat jääneet myös karttanimiksi. Tuskinpa muualla suksenrikkoutumispaikoista on tullut paikannimiä. Lisäksi kerrotaan, että hän olisi myös satuttanut jalkansa, mikä vaikeutti etenemistä. Loppumatkan hän joutui kahlaamaan hangessa, jolloinka takana tulevien oli helppo hänet saavuttaa. Ilman näitä suksirikkoja ja loukkaantumista, ei häntä hyvänä hiihtäjänä olisi hiihtäen saavutettu. Se tapahtui Volokinsuolla lähellä Laakajärveä, 90 kilometrin päässä Äijänpäiväjärveltä. Matkaa tuli yhtä paljon kuin Pirkan hiihdossa, mutta olosuhteet olivat aivan toiset. Väsynyt mies surmattiin ja myöhemmin hänet haudattiinkin sinne, mutta vaikka hautapaikka on ollut kauan kansan tiedossa, maaston muutokset ovat sen nyt hävittäneet. Vielä 1920-luvulla on paikalla ollut risti. Erään suonojitustyön yhteydessä vuosisadan alussa löydettiin hänen luunsa .

Palattuaan surmaretkeltä miehet esittelivät Volotkan tavaroita hänen vaimolleen, mutta tämä ei uskonut, että kukaan olisi pystynyt saamaan hiihtäen hänen miestänsä kiinni. "A kinnas kirpovaa, soapukka (=korkeamallinen hattu) johonnii soapi, mies männöö mänöjään," hän sanoi. Vasta kun Volotkan tulokset näytettiin, hän uskoi. Maikko muutti tämän jälkeen lapsineen Vianaan.

Tukikohdat

Pielisjärven ja sen ympäristön alueilla, joissa Volotka Vornan joukot liikkuiivat ja oleskelivät, on eräitä Rosvohotu-nimisiä paikkoja. Ne sijaitsevat usein suolla, missä talvella on ollut hyvä liikkua. Näillä seuduilla oli myös karjalaisten varustuksia, "vatierapaikkoja". Osan niistä Tiikkainen on löytänyt ja tutkinut, mutta silti saattaa olla vielä vanhempia ja tuntemattomaksi jääneitä varustuksia. Nämä tukikohdat ovat olleet samantapaisia, sijaintipaikasta ja käyttötarkoituksesta johtuvien erojen. Tyypillistä on yksi tai kaksi pirttiä miesten majoitustiloiksi. Ne ja kaikki muutkin rakennukset on aina sijoitettu samaan asentoon: yksi rakennuksen kulma suoraan etelään. Tällöin on sivuseinien pienistä ikkunoista saatu mahdollisimman tarkkaan päivänvalo huoneeseen aamuvarhaisesta iltamyöhään. Muina rakennuksina oli tarpeen mukaan erilaisia varastoja, talli, vartiointipaikkoja ja sauna. Tukikohdan ympärille oli rakennettu kivipenger suojavarustukseksi sekä kivikasoja, yhden miehen taistelupaikkoja.

Tällaisia etappipaikkoja olivat ainakin Vanha Lyly, Vanha-Volo, Ikivanha-Volo, Mujejärvi ja Porraskangas, jotka kaikki Tiikkainen on kaivanut esiin sammaleen alta. Vanhimmat näistä, esim. Ikivanha-Volo lienevät jo 1500-luvun puolelta, mutta suurin osa Volotka Vornan ajalta 1600-luvun alkupuolelta. Osa on palanut perustuksiaan myöten, mutta joidenkin seinät ovat olleet vielä tällä vuosisadalla näkyvissä.

Hilippa

Hilippa on saattanut syntyä Äijänpäiväjärvellä. Ainakin hän oli hyvin pieni, kun hänen isänsä surmattiin. Tämän jälkeen äiti muutti lastensa kanssa rajan toiselle puolelle Vornanjärven rannalle, 15 km Akonlahden eteläpuolelle aivan rajan tuntumaan. Valtakuntien raja leikkaa osan järven eteläpäästä, Aunonlahden, joka jää Suomen puolelle. Järven nimi on ollut ennen Hilipan aikoja Koivujärvi. Vornan nimi on täälläkin jäänyt elämään paikanniminä. Vornajärven lisäksi on Vornanniemi, Vornanjoki, Vornankangas ja Vornansalmi..

Niemessä olevien rakennusten raunioiden perusteella voidaan todeta, että seudun muukin asutus on tullut Suomesta. Talojen ympäristössä on ollut kivilatomuksia, jotka on tarkoitettu puolustusta varten. " Rakenteet lienevät olleet samantapaisia kuin esim. Sukevan Volossa, hänen isänsä tukikohdassa. Vornajärven rannalla varttui "Vienen suurin sotija". Hänestä tuli yhtä kuuluisa, yhtä kookas ja voimakas kuin isänsä. Yhtenä osoituksena hänen voimastaan ovat monet kertomukset sauvomisesta Oulujoen Pällinkoskea ylös. Se on ollut mahtava koski, putouskorkeus 32 m. Siihen

rakennettu voimalaistos on Imatran jälkeen toiseksi suurin. Tarina soudusta on säilynyt myös runokatkelmina, joiden mukaan Hilpallekaan se ei ollut helppoa.

Eivät pääse Pällin päälle
eivät poijat puoletkana,
kun ei voine Vorna päästä
ilman puun pusertamatta,
romsin roimahuttamatta, (=varasauvoimen avulla)
polvusilleen nousematta.

Hän ryhtyi jatkamaan isänsä työtä sissipäällikkönä. Hänen toiminta-aikansa sattuu vuosien 1660-70 välille. Matkat ulottuivat nyt kauemmaksi, aina Pohjanlahden rannalle. Noiden matkojen tuloksista kertoo myös runokatkelma

Älä luule, ettäs löydät
Hailuodon luotoa myöten
kukon lasta kukkuvaa
kanan lasta laulavaa.

"Vienalaisten kertomusten mukaan noihin sanoihin sisältyy jo lapsena omaksuttu katkeruus ja viha läntisiä heimolaisia kohtaan. Nuo sanat ovat siivittäneet laajalti hänen mainettaan".

Hänen saavutustensa vuoksi Hilippa-nimi on ollut sekä Vienen että Suomen karjalaisten keskuudessa suosittu. Hänen töitään on kautta aikojen arvostettu rajan tuolla puolen. "Vorna se oli kaikkein suurin sotia sinä samana varassoan aikana, niin vahva ollut, jotta..." Suomessa Hilppa oli "voimastaan ja julmuudestaan laajalti tunnettu ja kauhulla muisteltu" Hilippaan liittyvissä toisintoissa häntä kuvataan lähinnä varkaaksi ja ryöväriksi eikä tappajaksi ja murhamieheksi.

Vienassa on hänestä toisenlainen kuva. Sen mukaan hän on ollut herkkäluonteinen, hyväntahtoinen ja antelias sekä äitiään kohtaan kuuliainen ja nöyrä. Jotakin kuvaa myös se, että hän otti huomioon morsiamensa toivomuksen häiden lykkäämisestä vuodelle ja kohteli tätä hyvin ja ystävällisesti.

Erilaisten ryöstötarinoiden lisäksi sekä Volotkan että Hilipan kerrotaan myös syyllistyneen naisten ryöstöihin. Erikoisesti Hilipan tarinaan kuuluu tällainen episodi, jonka mm. Elias Lönnrot on aikanaan kuullut ja kirjoittanut siitä pitkän kertomuksen.

Tyttöjen tarina

Jollakin Pohjanlahden rannalle tekemällään retkellä oli Hilippa ottanut mukaansa kaksi tyttöä. Toisen hän oli valinnut vaimokseen ja toinen oli tämän sisar, joka sai tulla mukaan. Tyttöjen isä oli juuri kuollut ja siksi he pyysivät, että häitä siirrettäisiin vuodelle. Tänä aikana he tustustuivat ympäristöönsä ja opettelivat hiihtämään. Morsian oli jo alkanut sopeutua uusiin oloihin, mutta sisar kaipasi kotiin. Hilippa oli kuitenkin luottavainen. Hän kertoi tytöille retkistään ja reiteistään ja nämä pistivät kaikki mieleensä. Kun Hilippa lähti kevättälvella pitkälle matkalle Valkean meren rannalle, he katsoivat sopivan ajan tulleen lähteä kohti länttä. Aluksi he hiihtivät itään päin ja tekivät latuja eksyttääkseen mahdolliset etsijät jäljiltään. Pakotie oli sikäli selväpiirteinen, että siellä oli jääkauden aikaisia harjanteita ja niiden välissä pitkiä yhtäjaksoisia länteen johtavia soita. Kun ei noussut harjulle, säilytti helposti oikean suunnan. He hiihtivät ja hiihtivät käyttäen aikaa päivän, yön ja seuraavan päivän, kunnes uupuneina kaivautuivat kylmässä erämaassa lumihankeen, josta sitten heräsivät ja lähtivät unessa saamiensa ohjeiden mukaan jatkamaan matkaa. Iltapäivällä he yllättäen tapasivat kaksi metsästäjää, jotka veivät tytöt kotiinsa.

Tiikkainen on tutkinut tämän reitin tarkkaan. Paikka, johon tytöt päätyivät on Ristijärvellä Emäjoessa oleva Kalliokoski, jonne Vornajärveltä tuli matkaa yhteensä noin 100 km.

Hilippa oli kenties muuttanut suunnitelmiaan ja kääntynyt kesken kaiken takaisin. Kotona hän ensin odotti naisia hiihtoreteltään, mutta kun heitä ei alkanut kuulua, lähti hiihtäen etsimään näitä. Illan tullen hän oli löytänyt pakoladun ja lähti seuraavana aamuna seuraamaan sitä. Hän oli tarinoiden mukaan todella kiintynyt ryöstämäänsä morsiameen ja halusi saada tämän takaisin. Sen lisäksi hän varmasti ajatteli tottumattomien hiihtäjien selviytymistä erämaassa, pakkasessa ja mahdollisesti

petojen ahdistamina. Hän hiihti tuon 100 km yhdessä päivässä saapuen illansuussa Kalliokoskelle, josta hän löysi "poislentäneet pyynsä". Mökin pihalla syntyi miekkataistelu Hilipan ja toisen metsästäjän välillä. Se oli melko tasaväkinen, mutta sitten Hilippa heitti pois miekkansa ja syöksyi vastustajaansa kiinni käsin ja kaatoi tämän maahan. Silloin talon koira hyökkäsi Hilipan kimppuun ja raateli niin, että hänestä ei ollut enää taistelijaa. Hänet vietiin tupaan ja sidottiin, että hän pääsi palaamaan takaisin. Tapaus oli sikäli merkittävä, että Hilippaa ei oltu ennen voitettu. Kenties hän oli nyt hiihtonsa väsyttämä eikä kyennyt täysin hallitsemaan itseään. Tapauksesta on muodostunut sanonta: "Ei ole Hilipan hiihtänyttä, eikä Kallalaisen pään kaatanutta". Hilippaa ei kukaan hiihtäen voittanut eikä Kalliokosken "kallalaisen" pää pudonnut.

Pakotarinassa kuvataan melko yksityiskohtaisesti tyttöjen ulkonäköä ja vaateetusta sekä Hilipan ominaisuuksia, suurta kokoa, erikoista hattua ja vyötä, jotka ovat aikaisemmissa tarinoissa liittyneet jo Volotkan tuntomerkkeihin. Hilippa on perinyt isänsä koristeellisen vyön, joka nytkin on kiinnittänyt ihmisten huomioa.

Tässä lyhyesti Lönnrotin kertoma tarina, jonka hän kuuli v. 1832. Hän on ollut tarinasta niin kiinnostunut, että lähetti sen Runebergille Helsingfors Morgonladetissa julkaistavaksi nimellä Suomalainen kertomus. Sen kertoi hänelle soutajaukko, jonka hän oli palkannut viemään itseään järven yli. Tarina oli pitkä ja mielenkiintoinen, niin että sen loppu kerrottiin maissa vastarannalla. Kertoja oli Huutoahon ukko Kuhmosta. Tiikkainen on saanut selville että kysymyksessä oli Risto Kähkönen, joka oli silloin 75-vuotias. Risto Kähkösen isä on syntynyt 1700 ja hänen isänsä 1670 eli juuri Hilipan kuoleman aikoihin. Tämän suvun keskuudessa säilyi tarina puolitoista vuosisataa yksityiskohtaisen tarkkana. Eikä ole mahdotonta etteikö juuri tuo suku olisi Hilipan aikana asunut Kalliokoskella. Hilipan kuolemaa ajatellen on mielenkiintoinen tieto, että erään Venaan tehdyn retken johtajana on ollut Olli Kähkönen.

Tarjoista yksityiskohdista huolimatta kertoja ei mainitse tyttöjen nimiä eikä heidän kotipaikkaansa. Eräissä variaatioissa mainitaan tytöt mamselleiksi ja Lönnrotkin sanoo heidän olleen ylhäistä sukua. Kirjoittaja on käynyt Pohjanmaalla tutkimassa tyttöjen kotipaikkaa. Etelä-Pohjanmaalla tunnetaan tähän viittaavia tarinoita, mutta mikään niistä ei ole niin varma, että edes kotipaikkaa pystyisi määrittelemään saati sitten sukua. Usein puhutaan kahdesta papin tyttärestä, joita he ovat saattaneet ollakin. Lisäksi heidän kerrotaan vaeltaneen pappilasta pappilaan. Siinä olisi sukututkijoille mielenkiintoinen aihe.

Matkan pää

Kun Hilippa oli Kalliokoskella koiran repimänä loukkaantunut ja saanut jonkinlaisen ensiavun, hän lähti pian paluumatkalle. Se oli varmasti masentava matka. Mies oli väsynyt, jalka kipeä, morsian menetetty, takana ensimmäinen häviö taistelussa, edessä sadan kilometrin hiihto. Kun hän pääsi kotiin, halusi hän ensimmäiseksi saunaan. Siellä voi hoidella haavojaan, väsymystään ja mielialaansa. Eri versioiden mukaan joko äiti tai sisar oli nähnyt enneunen, jossa tuli korppeja tai sotaväkeä Hilippaa kiinni ottamaan. Äiti varoitti menemästä saunaan ilman asetta, mutta Hilippa ei siitä nyt piitannut. Apea mieli ja jalkavaivat tekivät miehen varomattomaksi.

Kalliojärvellä olivat metsämiehet esiintyneet herrasmiehinä pelastaessaan tytöt ja auttaessaan haavoittunutta Hilippaa. Mutta kun tämä oli poistunut, mieli muuttui. Koottiin pian joukko takaa-ajoon. Jälkiä oli nyt helppo seurata suoraan vihollisen kotipesään. Joidenkin tarinoiden mukaan toinen tytöistä olisi ollut oppaana, mutta tuskin sellaista tarvittiin. Joukko tuli todennäköisesti melko pian Vornajärvelle, jossa he näkivät Hilipan saunomisaikheet. Kuinka helppo olisikaan surmata aseeton mies saunassa.

Sopivan ajan tullen tehtiin hyökkäys. Joissakin tarinoissa Hilippa pyytää, että hyökkääjät odottaisivat sen aikaa, että hän saisi nyt viimeisen kerran kylpeä rauhassa. Tämä oli kuitenkin Hilipan juoni. Hän otti housujensa sisään pesästä tuhkaa, ryntäsi ulos ja pölläyttäen ne vihollistensa silmille. Nämä eivät pystyneet tekemään mitään silmiä hieroessaan ja Hilippa lähti pakoon. Hiukan syrjemmälle oli kuitenkin jätetty nuori poika, joka ampui jousellaan kuolettavan nuolen hänen arkaan

paikkaansa, kantasuoneen. Varmuuden vuoksi katkaistiin vielä hänen jalkansa polvesta. Tapauksesta järkyttynyt äiti päätti itse päivänsä.

"Vornanniemen kuvaukset päättyvät useimmiten lohduttomaan näkyyn hänen kotoisen kylynsä äärellä: ilkialastomana ja sairaana pakoon yrittänyt mies makaa jalka katkaistuna lumihangessa, jonkin kevättalven illan hämärtyessä, kenties jo kirkkaan tähtitaivaan kajastaessa ja Väinämöisen kuljettaessa viikatettaan liki taivaanrannan alaista laitaa."

Hilipan haudalla

Hilippa on haudattu Vornajoen takana olevaan vanhaan kalmistoon tai toisten tietojen mukaan niemen peltoon. Eikä hän saanut rauhaa haudassakaan, vaan sekä hänen katkaistu jalkansa että hän itse näyttäytyivät monille ihmisille.

Jos olisi mahdollisuus seistä hänen hautansa äärellä ja pohtia hänen elämäänsä, tulisi hakematta mieleen kosto isän puolesta. Mutta se on vain osatekijä. Pääasia on koko karjalaisen heimon kohtalo. Karjalaiset jäivät heti Pähkinäsaaren rauhan jälkeen eroon muista Suomen heimoista. Raja ja uskonto erottivat heidät näistä. Varsinkin savolaiset pyrkivät levittäytymään heidän alueilleen. Heimoista muodostui toisilleen vihollisia. Tätä jatkui monta vuosisataa. Noissa oloissa Hilippa Vorna tai Pekka Vesainen olivat pieniä tekijöitä heimojen ja valtakuntien välisissä kiistoissa. Toisenlaisissa oloissa he olisivat saattaneet kunnostautua muulla tavalla.

Hilippa oli aikalaistensa ihailema ja arvostama mies. Häneen oli luotettu ja hänen saavutuksistaan kerrottiin tarinoita, jotka ylittivät todellisuuden. Pelkällä väkivallalla hän ei mainettaan voinut luoda, vaan häneen on sisältynyt jotain ihmisiin vetoavaa, karismaa. Vaikka arkistot eivät tiedä hänestä mitään, on hänen jälkeensä jäänyt laaja tarinoiden määrä. Niistä hänen elämäkertansa on selvinnyt.

Teoksen merkitys

Vornan suvun tarinaa tutkiessaan Tiikkainen on tehnyt arvokkaan työn. Arkistojen tutkiminen, aikaisemmin painettujen tarinoiden etsiminen, kymmenien ihmisten haastatteleminen eri puolilla maata ja tapahtuma-alueella suoritettut maastotutkimukset ovat vieneet vuosien ajan. Niistä on kuitenkin syntynyt teos, jossa kaikki on kohdallaan. Valtavan aineiston joukosta on saatu esiin todentuntuinen ja johdonmukainen kertomus isän ja pojan tarinasta. Kaikki esille tulevat asiat on tarkoin tutkittu ja perusteltu. Vorna- ja Hilippa-tarinat on saatu talteen 1970-luvulla vanhoilta ihmisiltä, joita ei enää ole. Ne on kerätty viime hetkellä, niinkuin Lönnrot kokosi kalevalaiset runot.

Sukupuu

Hilippa Vorna s.n.1636-38 k.n.1670	Okahvia s.n. 1636-38
Volotka Vorna s. n.1610 k. 1639	vaimo Maikko k.n.1670
Vorona Omelinpoika s.n.1580 (pakomatalla)	
Omeli Vornin s.n.1550 Kirvun Vorniala	
Ivan Vornin s.n.1520 Kirvun Vornila	

Isonkyrön Alftanit

Alftan-suku on Suomen vanhimpia aatelittomia säätyläissukuja. Alkuperältään suku on ruotsalainen, ja sukunimi on peräisin Alftan pitäjistä Helsinglandissa. Suomessa suku tunnetaan jo 1500-luvun loppupuolelta. 1600-luvulla ja vielä 1700-luvun alussa suvun jäseniä esiintyi runsaasti pappissäädissä. Sittenmin suvussa esiintyy hallintovirkamiehiä sekä käytännön ammateissa toimineita ja jonkin verran sotilaita. Suvun nimi on eri aikoina vaihdellut muodoissa ALFTANUS - ALFTAN - ALFTHAN.

KIRKKOHERRA ISRAEL ALFTANUS

Isonkyrön seurakunta, joka 1600-luvun loppupuolella käsitti enää pienen osan 1300-luvulta alkuisin olevasta Pohjankyrön emäseurakunnasta, on saanut nauttia noin 90 vuoden aikana kahden Alftan-sukuun kuuluneen pappismiehen opetuksia.

Ensimmäinen heistä oli Israel Alftanus, Taivassalon kirkkoherran Erik Erikinpoika Alftanuksen ja Helena Matintytär Brenneruksen poika, syntynyt Taivassalossa 1632. Israelin isä Erik Alftanus kuoli 1639, mistä alkaen Israel oli kasvatettavana lankonsa Pietarsaaren kirkkoherran, maisteri ja rovasti Erik Forteliuksen ja sisarensa Magdalenan kodissa.

Uudenkaarlepyyn triviaalikoulu oli varmaan Israelin ensimmäinen opinahjo. Hän suoritti ylioppilastutkinnon Turussa 1651. Israel Alftanus toimi sitten sotilaspappina eversti Johan Gallen komentamassa Uudenmaan ja Hämeen Ratsuväkirykmentissä ja nimitettiin Isonkyrön kirkkoherraksi 1672. Nimitykseen oli vaikuttamassa ainakin kaksi seikkaa. Ensinnäkin sotilaspappeina toiminneille pyrittiin saamaan sopiva siviilivirka. Toiseksi Pohjanmaalle voitiin nimittää vain siellä kotipaikkaoikeuden omaava pappismies. (viite 1.) Alftanus oli saavuttanut kotipaikkaoikeuden kasvatuspaikkansa Pietarsaaren perusteella. Vielä on otettava huomioon, että Israel Alftanus oli äitinsä kautta sukulaisuussuhteessa edeltäjänsä rovasti Isak Brenneriin. Pappeikokouksessa 1680 Israel Alftanus esiintyi vastaväittäjänä.

Kirkkoherran virassaan Israel Alftanus oli vankkumaton puhdasoppisuuden kannattaja. (viite 2.) Saarnoissaan hän pyrki noudattamaan piispallista ohjetta, jonka mukaan saarnoista oli jätettävä pois pitkät esipuheet ja teologiset saivartelut, joista tavallinen kirkkokansa ei jaksanut kiinnostua. Saarnassa oli keskityttävä kulloisenkin sunnuntain tekstin selitykseen seurakunnan uskonnollisen ja siveellisen käsityksen parantamiseksi. Alftanuksen opetukset olivat ilmeisesti langenneet hyvään maahan. Niinpä piispantarkastuksissa ei ollut erityistä huomautettavaa seurakunnan kristillisestä tilasta. Sensijaan seurakuntalaisten lukutaidossa oli

toivomisen varaa. Tässä yhteydessä on pantava erityisesti merkille, että Isossakyrössä ei esiintynyt hurmahenkisyyttä tai muuta uskonnollista kiihkoilua niinkuin eräissä naapuriseurakunnissa tuohon aikaan.

Seurakuntalaisten toimia valvottiin sekä kirkollisessa että maallisessa oikeudessa. Alftanuksen aikana oli voimassa kirkossakäyntipakko. Piispantarkastusten yhteydessä rangaistiin useita seurakuntalaisia jumalanpalveluksen aiheettomasta laiminlyönnistä sakolla, joka oli isänniltä 3 mk, emänniltä 2 mk sekä talollisten lapsilta ja palvelusväeltä ym. 1 mk. Paria seurakuntalaistaan Alftanus syytti maallisessa oikeudessa sabattirikoksesta. Kumpikin syytetty tuomittiin 40 markan sakkoon.

Alftanus kiinnitti huomiota myös alkoholiongelmiin, mikä tuon ajan papiston piirissä oli melko harvinaista. Hän vaati pitäjänkokouksessa kirkon läheisyydessä toimivia kapakoita lopetettavaksi ja totesi, että jumalanpalvelusten häirinnän lisäksi humaltuminen on alkusyyinä moneen muuhun rikokseen. Tiettävästi vaatimus ei tässä vaiheessa tuottanut tulosta.

Isonkyrön harmaakivikirkko (ainoa Etelä-Pohjanmaalla) oli seissyt paikoillaan jo 250 – 300 vuotta. Niinpä kirkko oli erityisesti kattorakenteiden osalta korjauksen tarpeessa. Alftanus otti korjausasian esille useaan otteeseen. Perusteellinen korjaus siirtyi kuitenkin hänen virkakautensa loppu-aikaan, vuoteen 1707, jolloin hän ei enää jaksanut siitä huolehtia. Kirkkoon hautaaminen oli Isossakyrössä jäänyt lähes unohduksiin, mutta Alftanuksen aikana tapa tuli uudestaan käyttöön. Tämän vuoksi varsinkin kuoriosan lattia ja penkit olivat jatkuvasti korjauksen tarpeessa. Näiden korjausten yhteydessä tehtiin muitakin pienehköjä sisätilojen parannuksia.

ALFTANUKSEN PERHEEN VOTIIVITAU LU

Alftanus tuki kirkon toimintaa useilla esine- ja rahalahjoituksilla, kuten tuohon aikaan oli tapana. Samalla hän oli esimerkkinä paikkakunnan muille säätyläisille, jotka auliisti ojensivat auttavat kädensä kirkon kaunistamiseksi. Alftanuksen lahjoittama kolmihaarainen malminen kynttilänjalka on ilmeisesti isonvihan melskeissä hävinnyt. Hänen alttarin verhoukseen lahjoittamansa punainen verkka on varmaankin käytössä kulunut. Samoin kolmannen puolison lahjoittama alttariliina.

Alftanuksen perheen suurikokoinen muistotaulu (votiivitalu) on kuitenkin säilynyt. Kaksiosaisen taulun puusta veistetyin koristeellisen barokkityylisen kehyksen kiemuroissa on vuosiluku 1681, joka lienee taulun valmistumisvuosi. Taulun tekijästä ei ole varmaa tietoa. Oletetaan, että taulu olisi jonkun taiteilevan Brennerin maalaama. (viite 3.) Alftanuksen toinen puoliso Susanna oli rovasti Isak Brennerin tyttären tytär, joten pidetään mahdollisena, että Susanna-ruustinna itse olisi tarttunut siveltimeen.

Ylempään taulun osaan on tekstattu seuraavat ruotsinkieliset raamatunlauseet:

Syr:50.37

Glädiens aff Guds Barmhertigheet och skämmas icke widh hans Loff. Görer hwad eder bjudet är, medan i tijdh hafwen, så löner han eder wäl i sinom tijdh. Eccl.5. När tu gör Gudhi ett Löffte, så fördrögh icke fulkö. Syr.35. Giff ten Högsta effter som han tigh gifwit hafwer, och hwad tin Hand förmå thet giff medh gladh ögon. Ty Herren som wedergällaren är, skall löna tigh thet siwfalt. Sy:33 Jag hafwer sidst upwaknat, såsom en then ther effter hämtar om hösten. Skoder huru jag icke för migh arbetat hafwer, utan för alla the som gierna lära wilia I a 109. Gör migh bijså Herre min Gudh, hielp migh effter tina Nådh. Att the må ga förnima, at thet är tijn hand, at tu Herre thetta gör. V.30 Jagh wil myckit tacka Herranom medh min munn och Lofwa honom ibland många. I 116. Jagh wil betala mijn Löffte Herranom, för alt hans folck, och predika Herrans Namn.

Edellinen suomeksi vuonna 1642 ilmestyneen Raamatun mukaan:

Syr: 50.37.

Iloitcat Jumalan laupiudest / ja älkät häwetkö hänen kijtoxestans. Tehkät mitä teille on käsketty / nijncauwan cuin teillä aica on / nijn hän teille ajallans hywin maxa.

Saarn.5. Coscas Jumalalle lupauxen teet / nijn älä wiüwyttete sitä.

Syr.35. Anna sille corkeimalle nijncuin hän sinulle andanut on / ja mitäs voit / nijn anna se iloisella mielellä: Sillä HERra / joca maxa jällens / on sen sinulle maxava seidsemen kertaisest.

Syr.33. Minä olen jälkinnä herännyt / nijncuin se joca syxyllä jälis poime. Cadzocat / etten minä ole idzelleni työtä tehnyt / mutta caikille nijlle / jotca oppia tahtowat.

Ps.109. Auta minua HERra minun Jumalain / auta minua sinun armos perästä. Että he tundisit sen sinun kädexes / ja että sinä HERra sen teet. V.30 Minä kijtän suurest HERra minun suullani / ja ylistän händä monen seas.

Ps.116. Minä maxan lupauxeni HERralle / caicen hänen cansans edesä. (Minä uhran sinulle kijtosta) ja HERran nime saarnan.

(Suluissa kirjoittajan lisays.)

Taulun osia erottavassa välilistassa on tilaajien nimet: ISRA.ERI.ALFTA.SUSAN.ECHMAN.

Alemmassa taulun osassa on kuvattuna Kristuksen ristin juurella Alftanuksen perhe, eli kirkkoherra itse, hänen ensimmäinen ja toinen puolisonsa sekä ensimmäisestä avioliitosta syntyneet tyttäret Sofia, Helena, Karin ja Barbro sekä kuolleiksi merkityt lapset Isak, Erik, Sofia, Maria ja Susanna. Näistä viimeksi mainittu lienee toisesta avioliitosta. Taulussa esiintyy tyyppillinen suomalainen pappisperhe 1600-luvun asuissa. Merkittäväksi taulun tekee se, että

taustalla oleva kirkkomaisema on varhaisin kuva Isonkyrön kirkosta senaikaisessa muodossaan, kattoratsatajineen ja korkeine aitoineen.

Alataulussa on myös pitkä latinankielinen perhekronikka. Alkuperäisten kirjoitusten lisäksi kehyksiin on myöhemmin maalattu tekstiä, josta on säilynyt vain lyhyitä katkelmia. Niiden sisältöä ei ole selvitetty.

ISONKYRÖN PAPPILA ALFTANUKSEN AIKANA

Paitsi kirkollista virkaansa Alftanuksen hoidettavana oli pappila maineen ja rakennuksineen. Isonkyrön pappilaa sanottiin parhaaksi koko eteläisessä rovastikunnassa. Pappilan peltoala oli noin 12 hehtaaria (enemmän kuin 82 panninalaa), koska vuotuisen kylvömäärän tiedetään olleen n.12 tynnyriä. Kaksivuoroviljelyksen tapaan toinen puoli pelloista oli kesantona. Pappilan karjamäärästä ei ole tarkkoja tietoja Alftanuksen ajalta. Pappilan pinta-alan ja karjarakennusten perusteella arvioidaan, että hevosia olisi ollut 4 - 5, lehmii 20 - 25 sekä muuta karjaa tavan mukaan runsaasti. Palkollisia oli 2 - 4 renkiä ja saman verran piikoja.

Pappilan metsä oli yhteinen Ikolan kyläläisten kanssa. Kyläkuntien metsät olivat Etelä-Pohjanmaalla yleensä käyttäjien määrään verrattuina suhteellisen pienet ja runsaasti hakatut. Niinpä Alftanus vaati vuonna 1673 pappilan metsän erottamista, koska metsä oli niin hakattu, ettei sieltä saanut hirsii eikä polttopuita pappilan tarpeen tyydyttämiseksi.

Puutavaraa varmasti tarvittinkin, sillä pappilan rakennuksiin kuuluivat:

- Asuinrakennus, jossa edustupa (9 ikkunaa), keittiö sivukkaineen, kirkkoherran kamari (6 ikkunaa), makuutupa (4 ikkunaa) ja kaksi pientä kamaria.
- Iso lutti, jossa kaksi kamaria, yhteensä 9 ikkunaa.
- Pohjoinen aitta lutteineen ja eteläinen lutti aittoineen.
- Renkitupa, leipomatupa ja kellaritupa.
- Kaksi pirttiä ja kaksi kellaria.

Taloussrakennuksia oli paljon: kaksi lehmänavetta, härkänavetta, vanha ja uusi talli, lammasläävä, sikolätti, kolme riihirakennusta, kolme aittaa, jauhoaitta, ranta-aitta, iso lato, rekivaja sivukkaineen, vesimylly ja yhdeksän niittylatoa.

Pappilan rakennusten kunnossapito oli jaettu kyläkuntien kesken, mutta käytännössä kunnossapitovelvollisuus koryattiin rahalla. Kun Alftanus 1690 korjautti pääasiassa asuinrakennusta, hän velkoi seurakuntalaisilta korjauskuluja 100 kuparitalaria. Hänelle myönnettiin korvaus maksamalla 18 äyriä savulta.

Virkatalon tuottamien etuuksien lisäksi papisto sai palkakseen kymmennyskolmanneksen, joka 1600-luvun loppupuolella oli n.70 tynnyriä viljaa. Tämän lisäksi kirkkoherrat saivat tavallaan vapaaehtoisia pikkukymmennyksiä erilaisilla perusteilla. Isonkyrön kirkkoherra sai mm. merikalastusta harjoittavilta venekunnilta ¼ tynnyriä silakoita. Pari taloa yhdessä antoivat kapen herneitä, ja jokainen talo kaksi vakkaa nauriita sekä 3-4 kaalinkupua. Karjan-kymmennyksinä annettiin vasikannahka savulta vuodessa ja keritsemätön lammas joka kolmas

vuosi. Näistä suorituksista ei liene laadittu rästilueteloita. Erilaisista toimituksista maksettiin papille rahana 6 äyristä yhteen talariin sekä lihaa, leipää, juustoja jne. toimituksen laadusta ja maksukyvyistä riippuen. Näiden suoritusten rahallista arvoa on mahdoton arvioida, mutta niillä lienee ollut huomattava merkitys kirkkoherran taloudessa.

KIRKKOHERRA ISRAEL ALFTANUKSEN PERHE

Ikääntyessään Alftanus oli käynyt niin raihnaaksi, ettei hän enää kyennyt hoitamaan virkaansa kuuluvia tehtäviä. Niinpä vuonna 1706 määrättiin sijaiskirkkoherraksi samana vuonna papiksi vihitty Niilo Jaakonpoika Aemelaus, jonka suku oli lähtöisin Kokemäen Äimä-lästä. Niilo Aemelaus peri sitten edeltäjänsä viran menemällä avioliittoon Alftanuksen nuorimman tyttären Hedvigin kanssa.

Israel Erikinpoika Alftanus kuoli Isossakyrössä 1712. Hän oli ollut kolmasti avioliitossa. Ensimmäinen puoliso (1662) oli Kangasalan kirkkoherran maisteri Johannes Arvid Frisiuksen tytär Sofia, s.1643, kuoli Isossakyrössä 1674. Toinen puoliso (1675) oli Porin pormestarin Filip Echmanin ja hänen puolisonsa Margaretha Rotheniuksen tytär Susanna, s.1656, kuoli Isossakyrössä 1697. Kolmas puoliso (1698) oli hovioikeuden asessori Nikolaus Lietzenin ja hänen toisen puolisonsa Margareta Ekebomin tytär Maria Elisabet, s.1650. Maria Lietzenin ensimmäinen aviomies oli ollut Laihian kappalainen Johan Lönn ja toinen aviomies Siikajoen kirkkoherra Henrik Ahlholm.

Kahdesta ensimmäisestä avioliitostaan Alftanuksella oli yhteensä 15 lasta, joista 11 eli täysi-ikäisiksi.

KAPPALAINEN ISRAEL ISRAELINPOIKA ALFTAN

Toinen Alftan-sukuun kuuluva pappismies Isossakyrössä oli kirkkoherra Alftanuksen toisesta avioliitosta syntynyt poika Israel Alftan, joka oli syntynyt Isossakyrössä n.1690. Hän tuli ylioppilaaksi Turussa 1703, nimitettiin Ylistaron (Isonkyrön kappeli) kappalaiseksi 1722 ja syntymäkuntansa Isonkyrön kappalaiseksi 1733.

Kappalainen Israel Alftanin enempää kuin hänen lankonsa ja esimiehensä kirkkoherra Niilo Aemelauksen toiminnasta seurakuntalaistensa sielunhoitajana ei ole säilynyt jälkipolville paljoakaan tietoa. Mainittakoon kuitenkin, että varsinkin nuorison lukutaidon parantamiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Kummankin pappismiehen ansiot olivat taloudellista laatua.

Israel Israelinpoika Alftanista tuli Tuuralan kylän Pakkalan talon isäntä. Aikaisemmin Isonkyrön säätyläisten seuraelämä oli keskittynyt Pakkalaan, jonka isäntäväkenä olleet laihialaissyntyinen lainlukija Matti Paavalinpoika Viik ja hänen puolisonsa Elisabet Filpunnytär. Elisabetin ensimmäinen puoliso oli ollut Bertel Antinpoika, alkuaan Vaismaa, sitten Backman. Pakkala oli ollut paikkakunnan sivistyselämän keskus. Siellä kohtasivat toisensa mm. Brennerit, Gumset, Hålfastit, Peldanit, Reinitt ja monet muut. Myös paikkakunnan vauraimpia

talollisia osallistui seuraelämään.

Isonvihan aikana, Napuen taistelun jälkeen, venäläiset olivat hävittäneet perinpohjin Pakkalan. Kaunis asuinrakennus, talousrakennukset ja jopa heinäladotkin oli poltettu maan tasalle. Kaikki irtain omaisuus oli joutunut venäläisten saaliiksi tai muutoin tuhoutunut. Talo oli täysin autiona vuosina 1714–18. Kaikki Backmanit asuivat pitäjän ulkopuolella. Vain Kristian Backman vanhemman tytär Katariina, joka oli kappalainen Israel Alftanin anoppi, oli huolissaan Pakkalan kohtalosta. Katariinan toinen aviomies, vaasalainen kauppias Olavi Sund, luovutti Pakkalan Israel Alftanille, joka maksoi talon velat ja suuret verorästit. Alftan ryhtyi sitten viljelemään Pakkalan maita ja rakennuttamaan uusia rakennuksia. Tässä yhteydessä mainittakoon, että kappalaisella ei ollut virkataloa. Rauhan tultua muut perilliset, etupäässä Kristian Backman nuorempi, vastustivat Pakkalan luovuttamista Alftanille. Vasta 1727 perilliset pääsivät sovintoon, kun kukaan muista perillisistä ei ollut halukas ottamaan Pakkalaa haltuunsa. Alftan maksoi Kristian Backmanille 200 kuparitalaria sekä 3 tynnyriä rukiita. Filip Backmanin pojalle Alftan maksoi 100 tynnyriä rukiita ja muillekin perillisille heidän osansa. Kauppahinta kaikkineen tuntuu varsin korkealta, mutta on otettava huomioon, että Pakkala oli 1 1/6 manttaalin talo. Näyttää, että Alftan oli saanut Pakkalan 7 – 8 vuoden aikana tuottavaan kuntoon. Alftanin omistusaikana Pakkalaan liitettiin vielä lukkarin virkatalosta Orolan vainiolla olevat maat.

Israel Israelinpoika Alftan kuoli Isossakyrössä 1747. Hän oli avioliitossa kaksi kertaa. Ensimmäinen puoliso oli rehtori Georgius Æneliuksen ja Katariina Backmanin tytär Ingrid. Toinen puoliso oli Kristiina Stocksenius.

VIITTEET:

1. Kaarle X Kustaan aikana hallitus sitoutui siihen, että Pohjanmaan papinpaikkoja täytettäessä otetaan ennen muuta huomioon "maan lapset". Kaarle XI vahvisti sitoumuksen 1675. Sanontaa "maan lapset" tulkittiin niin, että sillä tarkoitettiin ainoastaan pohjalaisia.
2. Puhdasoppisuuden pääperiaatteita oli, että jumalanpalveluksista oli jätettävä pois kaikki paavillinen hapatus, ja että kirkon oli julistettava ns. tunnustuskirjoissa esitettyä oikeata evankeelistä oppia.
3. Brenner-suku oli taiteellisesti lahjakasta. Antikviteettikollegion asessori Elias Brenner sai miniatyyrimaalarina kansainvälistä tunnustusta.

Milja meidän myynnit hoitaa

Milja Piepponen on ollut kiinnostunut sukulaisuudesta ja suvun tutkimisesta lapsesta saakka. Ensimmäiset jälkipolvitaulut sukulaisistaan hän laati vanhemmiltaan kyselemällä jo 15-vuotiaana. Avioituttuaan hän laati tauluja miehensäkin sukulaisista ja antoi myös tietoja Hatakan suvun sukukirjaan. Nykyään Milja toimii oman sukunsa seuran, Sukuseura Lindgren ry:n sihteerinä ja on mukana tämän suvun sukukirjan toimittamisessa.

Tampereen työväenopistossa lukuvuonna 1978–79 pidetty ensimmäinen, Lauri Orispään vetämä sukututkimuskurssi jäi Miljalta huomaamatta, mutta jo heti seuraavalle, lukuvuoden 1979–80 kurssille hän lähti mukaan. Tämän kurssin vetäjänä oli Osmo Merikoski.

Tampereen seudun sukututkimusseuraan Milja liittyi huhtikuussa 1980 ja toukokuusta 1982 alkaen hän on huolehtinut seuran julkaisujen myynnistä ja tilausten postituksesta. Silloinen sihteeri Meri Tila oli hoitanut nämä tehtävät aikaisemmin.

Vuonna 1979 perustetun Tampereen seudun sukututkimusseuran julkaisutoiminta on lähes yhtä vanhaa kuin seura itse. Jo keväällä 1980 ilmestyi ensimmäinen Vuosikirja ja seuraavana keväänä 1981 Orpana-lehden kaksi ensimmäistä numeroa. Vuodesta 1985 alkaen seura on myös julkaissut Erillisjulkaisusarjaa, jonka sukutkijaluettelot ja Esipolvitaulut ovat erityisesti olleet seuran jäsenten ja muidenkin ostajien mielenkiinnon kohteena.

Milja kertoi, että julkaisujen myyntiä ja postitusta ei niinkään koe vaivaksi, kun on kiinnostunut näistä sukututkimusasioista. Päin vastoin pysyy virkeänä, kun on mukana asioissa. Nyt eläkkeellä ollessa aikaakin on paremmin. Muutenkin Miljan mielestä seurassamme on mukava olla, yhdessä samanhenkisten, samoista asioista kiinnostuneiden henkilöiden kanssa. Vuosien mittaan hänelle on siellä muodostunut mieluinen tuttavapiiri. Erityisen mielellään Milja lähtee seuran järjestämille retkille, jotka hän kokee itselleen sopiviksi. Niillä näkee Suomea, tulee lähdettyä mielenkiintoisiin paikkoihin, joihin ei muuten menisi.

Julkaisujen myyntityössä Milja on kokenut hankalimmaksi julkaisujen siirtelemisen sukututkimuspäivää varten Sampolaan ja sieltä taas takaisin julkaisujen säilytyspaikkaan Vanhalle kirjastotalolle. Onneksi hän on kuitenkin viime vuosina ruvennut saamaan siihen paremmin apua. Toinen hankaluus on julkaisujen säilytyskaappien ahtaus. Toivokaamme että seuran hallitus pian löytää ratkaisun tähän ongelmaan!

Milja Piepponen on TSS:n pitkäaikaisin toimihenkilö, jo yli 11 vuotta uurastanut, aina yhtä ystävällisenä, myönteisenä ja tarkkana. Seuralla on ollut onnea saadessaan Miljan huolehtimaan siitä, että ilmestyneet julkaisut saadaan sujuvasti ja joustavasti toimitetuiksi lukijoittensa käsiin.

Yllätys Niinimäessä

Tirkkosia asunut samalla tilalla jo 433 vuotta

Savo -74 näyttelyn pääjuhlassa sunnuntaina jaetaan sukuviirit tai -kunniakirjat 13 savolaiselle tilalle. Näistä vanhin on Leppävirran Niinimäessä sijaitseva Mäntymäki, jota myös isäntiensä mukaan Tirkkolaksi kutsutaan. Tilan historiaa käytiin setvimään sattumalta: haluttiin anoa maamiesseuralta sukuviiriä talon kattoa koristamaan. Selvyys tilan vaiheista ja sen ansiosta viiri saatiin vajaalla 2000 markalla. Yllätys oli melkoinen perimätiedon mukaan arveltiin tilan siirtyneen suvulle parisen sataa vuotta sitten.

Parikymmentä vuotta sitten, kun kantatie 70 oli rakentamatta, joutui Mäntymäelle matkaava kulkemaan Niinimäen kylätien jatkeena olevan olevan kivisen ja talvisin usein auraamattoman kärryuran päähän.

Kantatie 70 halkoo nykyisin lähes 90 hehtaarin peltoja, joita viljelee Valto Albiinuksenpoika Tirkkonen vaimonsa Annan kanssa.

Tilan rakennukset ovat uusia, vain riihi ja aitta ovat peräisin viime vuosisadalta, päärakennus pystytettiin 1920-luvulla, navetta kymmenisen vuotta sitten tulipalossa tuhoutuneen paikalle.

Valton esi-isä Per Henriksson Tirkkonen astui Mäntymäelle vuonna 1541. Sen jälkeen ei tila ole vaihtunut toisen suvun haltuun, sitä on jaettu useaan kertaan - vielä edellisen sukupolven aikana oli tilalla maita yli 300 hehtaaria, nykyisen 105 asemasta.

Vuonna 1965 tuli tila 13. polven Tirkkosen - Valton - hallintaan. Vuonna 1974 luki hän lehdestä ilmoituksen, jossa julistettiin tilojen sukuviirit haettaviksi. Hänen tätinsä muistin mukaan olivat viljelykset olleet suvulla viirin saamiseen oikeuttavat 200 vuotta.

Vajaa kuukausi oli aikaa ottaa selville tilan entiset asukkaat. Työhön ryhtyi valt.maist. Eero Kansanen Leppävirralta. Kirkonkirjoja seuraamalla voitiin tilan vaiheet selvittää 1660-luvun lopulle asti. Sitä aikaisempia tietoja ei Leppävirran seurakunnasta ole, vaan niitä jouduttiin hakemaan Helsingistä, valtion arkistosta.

- Oli aikamoinen yllätys, kun osoittautui, että Tirkkosia on asunut tässä 433 vuotta, kertoo emäntä Anna Tirkkonen. - Eihän sukuviirillä mitään varsinaista merkitystä ole, mutta nyt kun tiedetään näinkin paljon, pidetään huoli siitä, että myöskään pojat eivät tilaa

myy, jatkaa isäntä Valto Tirkkonen.

Mäntymäki on Niinimäen kylän vanhin, yhden suvun hallinnassa säilynyt tila ja ehkä vanhin asuttu paikka seutukunnalla. Tirkkolan tilana alkujaan 1000 hehtaarin paikkeilla ollut tila on jaettu monasti ja on kutistunut kymmenyukseensä. - Enää ei tätä jaeta, pojat saavat sopia korvauksista muuten, toteaa isäntä. - Peltoja tarvittaisiin enemmänkin ja ilman metsää ei maatila tule toimeen.

Ensin oli Per Henriksson, hänen jälkeensä tuli Henrik Persson. 1600-luvulla oli Pekka Heikkinpoika. Matti Pekanpoika. Matti Matinpöika parikin kertaa. Juoso Ollinpojan jälkeen isännöi Albinus Juosonpoika Tirkkonen. Valto Tirkkosen isä. - Siinäpä tilan valtiaat lyhyesti esitettynä.

Kirjoitus on Warkauden lehdestä kesäkuun 26 päivänä 1974. Sukututkija Irja Tirkkonen on tehnyt muutamia muutoksia artikkeliin.

Tirkkosen
sukuseura

Nyt **20** vuotias
Tirkkosen sukuseura
on rekisteröity 3.4.
1973 kotipaikka Lep-
pävirran pitäjä Kuo-
pion läänistä.

Sukuseuran perustajat olivat puheenjohtaja koulunjohtaja Martti Tirkkonen Vantaalta, varapuheenjohtaja professori Tauno Tirkkonen Helsingistä, hallituksen jäsenet rouva Hilja Havukainen Varkaudesta, maanviljelijä Olli Tirkkonen Heinävedeltä, rakennusmestari Yrjö Tirkkonen Rantasalmelta, maanviljelijä Vilho Tirkkonen Leppävirralta ja rouva Sirkka Keränen Kajaanista, varajäsenet rehtori Eero Tirkkonen Lohjalta (rahastonhoitaja), johtaja Ahti Tirkkonen Tampereelta ja maanviljelijä Tuomo Tirkkonen Kaavilta, sihteeri opettaja Hilja Tirkkonen Vantaalta. Seuran jäseniä kaikkiaan 35.

Huomionosoitus ja maininta on myös se, että professori Tauno Tirkkosen isä Nikolai Tirkkonen oli Suomen Sukututkimusseuran perustajajäsen Helsingissä 25.10. 1917.

Seuran sihteeri E. Ilmoniemi aloitti silloin tutkia Tirkkosen sukua, mutta sota ja kuolema vaikeuttivat tutkimuksen jatkamista.

Nykyään on helpottunut asiakirjojen lukeminen mikrofilmeiltä, maa- ja verokirjojen perusteella olemme saaneet näyttöä, että Tirkkosen juuret ja sukunimi on läh töisin Niinimäestä Leppävirran pitäjästä.

Kunnioittaen esi-isiä

Ollin päivänä Tampereella 1993

Irja Tirkkonen

SUKUNIMIEN LUETTELO

- H = Sukunimi esiintyy v:n 1571 Savonlinnan läänin hopeaveroluettelossa.
X = Tämännimisiä sukuja koskevia kirjallisuustietoja Sivenin Suomalaisessa sukuhakemistossa.

Tarkemmat selitykset sivuilla 34-38.

Tirkkonen 52 HX

122:en "suursuvun" rinnalla on noin pari sataa pienempää, jotka helposti voivat laskea likimäärin 200-500 jäsentä, mikä ei suinkaan ole halveksittava luku sekään. Monet niistä ovat erityisiä "paikallissukuja", jotka esiintyvät yhä vielä kuten v. 1571 tiheänä ryhmänä jollakin aivan rajoitetulla alalla, jopa yksistään yhdessä ainoassa pitäjässä, eivätkä siis ole kovin paljon siirrelleet asuinsijojaan, kuten taas "suursukujen" jäseniä asuu laajoilla alueilla, missä isommissa, missä pienemmissä ryhmissä. Näistäkin suvuista tavataan suurin osa nimineen pystyssä jo v. 1571. Tällaisia "toisen luokan" sukuja ovat esim. Tirkkonen.

Hyvin monet näistäkin suvuista voivat osottaa noin 400-500 jäsentä ja saattavat siis kyllä esi-isistään kerskata, että ne ovat tulleet "paljouden isiksi", uusiksi Savon Abrahameiksi. -Ja savolaisen siirtolaisasutuksen mukana 1500- ja 1600-luvuilla ovat suuret savolaiset sukunimet levinneet kauas Savon rajojen ulkopuolelle, sekä täälläkin yleensä rehevästi versionneet. Juuri sukunimien avulla onkin verrattain helppo päättää, mistä päin näiden seutujen asutus on kotoisin. Ne ovat selvänä todistuksena Savon heimon suurista ansioista Suomen asutushistoriassa. Sisä-Suomen erämaiden asutus se onkin savilaisten merkillisin teko.

Olemme kaikki esi-isiemme summa;
sukunimi on sekin eräs jatkuvuuden
symboli ihmisen elämässä.

Vuoden 1664 maantarkastuskirjan mukaan seuraavilla kylillä ja talollisilla oli Heinävedeltä vallattuja kaukotiluksia.

Kylä	Tilan omistaja	Kaukotilukset	Etäisyys asuinpaikasta (kilometreissä)
Rauhamäki	Lauri Tirkkonen ja Pauli Heiskanen	Kypäräjärvenmäki, Levajärvenmaa, Tynnyrilamminmaa (nyk. Koskijärvi)	60

Suurten ratsutilojen päärakennukset muistuttiva toisiaan. Vaikutteet oli saatu aateliskartanoista. Kuvassa Koskijärvi n:o 1 päärakennus.

Koskijärvi n:o 1 (Honkala, om Jussi ja Petter Tirkkonen), perintöt.1/8 mant. Tilalle oli juuri valmistunut uusi asuintupa vanhan jatkoksi. Eteinen erotti vanhan ja uuden asuintuvan. Tilalla oli kaksi aittaa, puuvaja, navetta, jossa oli hevostalli, rehuvarastot (vanhempi ja uudempi) ja pihapiirin ulkopuolella riihi ja sauna, jonka edessä keittokota sekä kaivo. Rakennuksen arvoksi laskettiin 162 ruplaa 8 kopeekkaa. Katselmuksen mukaan tilalle oli vielä rakennettava karjarakennuksen yhteyteen lampola ja sikala.

Koskijärven hovin ovat rakentaneet Tirkkosen veljekset 1840-luvun vaiheilla. Tämän jälkeen talo on vaihtanut monta kertaa omistajaa ja vuonna 1946 muutti siihen Lintulan naisluostari.

RANTASALMEN KIHlakUNNASTA

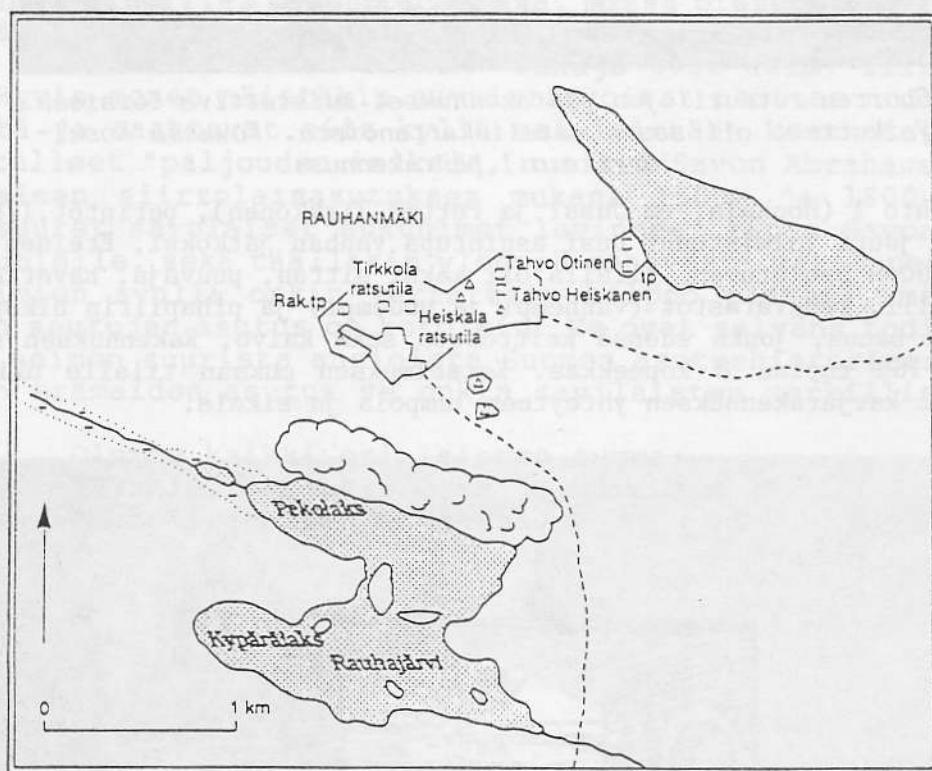
ANTERO PELKONEN.

Rantasalmi v. 1664.

Asuin-numero, joka viittaa A. län.	K y l ä.	Asuinpaikka.	Asukas eli omistaja	Salopalstoja, paikannimiä y. m.
642	Rauhamäki.	Husimäki.	Tirkkoinen.	Peltoa vielä: Pirttiäholilla ja Pitkän-ahon päässä. Tähän Rauhanmäen kylään kuului vielä seuraavat salopalstat: Ropoinmaa, Ky- päräjärvenmäki, Tjihveisenmaa, Levä- järven uho, Tynnönilamminmaa Valkia- mäessä (6): <i>Kartasalo</i> (9) (Tuusnie- mellä?)
654, 683	sm.	Rauhamäenpelto. Rauhapelto. Rauhanmäki, jota muutoin kutsutaan Ännelänahoksi.	Turuisen autio. Tirkkoinen. Heiskainen.	

Savolainen kylä 1600-luvulla

149

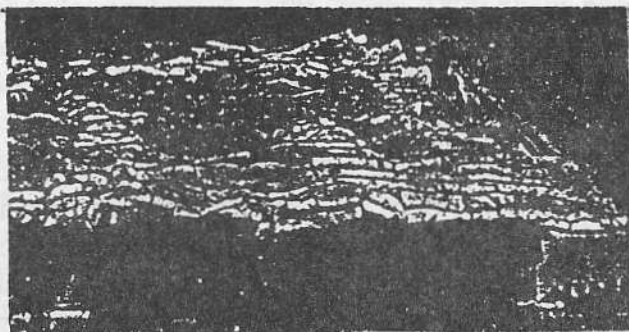
Kangaslammin Rauhanmäki Rantasalmen pitäjäkartassa 1750.

SAVON HISTORIA II:2

Veijo Saloheimo

SAVO SUURVALLAN VALJAIS
1617—1721

Piilopaikka

Tällainen luohikallo oli muinoin useimmissa Rantasalmen taloissa.

166 A PELKONEN: ENTIS-AJAN MUISTOJA RANTASALMEN KIHlakunnasta.

Rantasalmi. R a u h a m ä k i-niminen kylä on Rantasalmen pitäjän Kangaslammin kappelissa. Se on saanut nimensä vanhoina sota-aikoina, ja siitä seuraava tarina. Kerran aikoivat vaino-laisvenäläiset kulkea Rantasalmelta suoraan Leppävirran Soisalon puolelle. Harj'rannan (Harjurannan) mäkiloilta huomasivat kauka-na metsän takana korkealla mäellä olevan, varakkaan näköisen, muhkean talon, ja hetipä päättivät pyrkiä sinne, jossa runsas saalis oli odotettavissa. Jo pääsivätkin Rauhajärvelle saakka, mutta siitä kun edelleen pyrkivät, niin kulkivat aina harhaan ja saapuivat sille kohdalle Rauhamäkeä, jossa vuori on jyrkin ja ylöspääsy mahdoton. Monta kertaa mainitaan heidän kulkeneen jäl-kiänsä myöten Rauhajärvelle asti ja sieltä aina uudelleen yrit-täneen päästä kaukana salon takana näkyvään taloon, mutta aina uudestaan eksyivät ja joutuivat saman jyrkänteen alle kuin en-nenkin. Vihdoin kyllästyivät turhiin yrityksiin sanoen

"Olkoon rauha Rauhamäissä!
Eipä tuo Hiis' laskekkaan";

hävisivät pois siltä seudulta ja menivät muille maille. Siitä syystä on Rauhamäki-niminen kylä ollut olemassa.

Gottlundilla (Antiquariska Samlingar) on Rauhamäki-nimen synnystä melkein samaan suuntaan käypä tarina: Muutaman kerran venäläisten maahan hyökätessä pakeni Rantasalmen pappi, nimis-mies ja muut säätyhenkilöt Rauhamäkeen, jonne vei niin jyrkkä tie, ett'ei kukaan voinut sinne helposti tulla, jonka tähden sa-nanparsi: "Talla ralla Rauhamäki, eipä tuo Hiis' laskekkaan." Venäläisten, kun huomasivat, etteivät sinne päässeet, täytyi pa-lata takaisin ensin Pekonrinteen kautta, josta kumminkaan eivät päässet ylös, sitten Tirkonrinteen kautta, jonka jälkeen jo oli-vat niin väsyksissä nälästä ja vaivoista, että kuolivat Joutsen-lahden seudussa.

Muuan kertoja oli tietävinään, että siihen aikaan kun Tap-puvirrassa oli tappelu, tehtiin rauha suomalaisten ja venäläis-ten välillä Rauhamäessä, ja siitä nimi.

Että Rauhamäki-nimen synnyn syynä on todellakin mahtanut olla joku merkillisempi tapaus, siihen viittaa se, että v:n 1664 maanostelukirjasta selvenee (katso liite B: Rauhamäki että Rau-hanmäki kuten mainituksa paikassa kirjoitetaan on ennen ollut nimeltään Ännelänaho.

Lähteet: Heinäveden historia ja Palokin historia

Matka kahden kulttuurin alueelle

Sukututkimusseuran kevätmatka huhtikuun lopulla suuntautui Kuopioon. Matkalla tutustuimme toisaalta savolaisten pääkaupungin nähtävyyksiin ja toisaalta Savossa olevaan ortodoksiseen perinteeseen. Sattuma kai lienee, että vuosisatoja sitten savolaiset ja ortodoksista uskontoa edustavat karjalaiset kävivät noilla seuduilla veristä sissisotaa savolaisten tunkeutuessa karjalaisten ikivanhoille asuma- ja nautinta-alueille. Nyt nuo kulttuurit elävät sovussa ja hyötyvät toisistaan. Sortavalasta ortodoksisen kirkon arkkipiispa siirtyi Kuopioon ja sittemmin sinne rakennettiin myös ortodoksinen museo. Kun lisäksi keskellä Savon maisemia ovat evakkoon joutuneet Valamon ja Lintulan luostarit, on koko ortodoksisen elämän keskus Savossa.

Astuimme lauantaina autosta torin reunalla, "Veljmiehen" vieressä. Ruokailua odotellessa ensimmäinen tunti kului omatoimiseen kiertelyyn torilla, hallissa, lähikaupoissa ja -kaduilla. Varmaan moni kalakukko pääsi silloin tamperelaiseen kassiin. Ruokailun jälkeen ensimmäisenä kohteena oli Kuopion korttelimuseo. Se käsittää kymmenkunta rakennusta, joista muutamassa kävimme. Tutustuimme muunmuassa apteekkiin, suutarin ja räätälin verstaaseen, kuopiolaisten kauppiaiden ja virkamiesten asuntoihin, joiden joukossa oli myös Minna Canthin huone.

Jalkaisin suoritetun torinkiertämisen lisäksi pääsimme tutustumaan Kuopion nähtävyyksiin vähän laajemmin kiertoajelulla. Kauniita näkymiä, mutta vielä kauniimpia ne olisivat olleet, jos olisi ollut lehti puussa ja ruoho maassa ja... Edellisenä yönä oli torilla ollut ystävyysjuhlat latotansseineen. Oljet olivat vielä korjaamatta kauniin kaupungintalon edustalla, mutta tanssijoita ei näkynyt. Saimme tarkan selvityksen matkan varrella olleista taloista ja muista kohteista, mutta yhtä emme saaneet: savolaista sananrieskoo. Matka päättyi hotelliin Kallaveden rannalle. Ikkunan alla saarella pieni tuulimylly muistutti vanhoista myllyajoista ja jäällä kalastajat pujottivat verkkojaan avannosta toiseen. Joukkomme oli hajaantunut suuren hotellin kennoihin, ettemme paljon toisiamme tavanneet, ennenkuin seuraavana aamuna.

Sunnuntaiksi oli luvattu kaunista ja sellainen päivä saatiinkin. Ensimmäiseksi menimme Kuopion museoon ja siellä törmäsimme heti intiaaneihin. Museoon kuului sekä biologinen että historiallinen osasto. Oli eläimiä suuresta hirmuliskosta Suomen petoihin ja lintuihin. Hirmuliskosta oli jäljellä valtava pääkallo. Historiallista puolta edustivat vielä meidänkin hyvin tuntemaamme aikaan sijoittuvat esineet sekä muistot Savon vanhasta historiasta.

Tämän jälkeen siirryimme kokonaan toiseen maailmaan. Menimme Ortodoksiseen museoon, jonka näytteet oli koottu niistä esineistä, jotka sodassa luovutelta alueelta oli saatu pelastetuiksi. Parhaillaan oli menossa Konevitsan luostarin 600-vuotisnäyttely, niin että tuohon luostariin kuuluneet esineet oli koottu yhteen. Konevitsan huonetta hallitsi luostarin perustajan, Arseni Konevitsalaisen, kenotaafi. Se oli hienoa hopeatyötä. Kannessa oli Arsenin kuva ja reunoja kiersivät tapahtumat hänen elämästään. Varmaan kuuluisin esine oli Konevitsan Jumalan äidin ikoni, jonka päällä oli kultainen riisa. Se peitti niitä osia, joita vaatteetkin peittävät. Vain paljas ihoalue on näkyvissä. Se oli alkuaan ikonin suojus, mutta myöhemmin sillä on haluttu korostaa ikonin tiettyjä kohtia. Monia hienoja yksityiskohtia näimme ja kaikkien meille outojen esineiden käyttötarkoitukset tulivat myös selville. Esimerkiksi lapsen saamaa kasteristiä, jota kannetaan kaulassa, ei pidetä vaatteiden päällä, vaan ihoa vasten, mahdollisimman lähellä sydäntä. Ikoni kuvaa aina henkilöä, joka on elänyt tai tapahtumaa, joka on tapahtunut. Museossa ollut kuva viimeisestä tuomiosta ei siksi ollut ikoni. Kuvan maalari sijoitti alareunassa olevaan helvettiin ihmisiä, joista hän ei pitänyt, mutta jos maksoi hyvin, sai kuvansa yläreunan taivaaseen.

Museossa oli muistoja myös Petsamon luostarista. Sehän joutui saman suomalais-karjalaisen vihanpidon kohteeksi, mistä alussa mainittiin. Pohjalaiset hävittivät luostarin ja tappoivat sen munkit

"Juho" Vesaisen johdolla jouluyönä 1599. Vasta 1800-luvun puolivälissä sen toiminta herätettiin uudelleen henkiin, kunnes sota sen taas lopetti.

Suitsutuksen ja tuohuksen merkitys on sama. Kummankin yhteydessä toivotaan, että rukous palaisi yhtä hyvin kuin tuohus. Luostareiden yksi piirre on ollut köyhyys. Kuitenkin niiden esineistössä on paljon kallisarvoisia esineitä. Ne ovat kaikki lahjaksi saatuja. Kalleimmat esineet olivat Valamon luostarin huoneessa. Keskellä huonetta on luostarin perustajien Sergein ja Hermannin kenotaafi. Ennenkuin sen kansi valmistui, oli päällä kultabrokadista tehty peite, huomiota herättävä ja kudonnaltaan erikoinen. Aiheellisesti kysyttiin, voiko sellaista kutomalla tehdä. Se pysyi oman jännityksensä varassa koholla kannesta. Tässä on mahdoton kertoa kaikkea sitä uutta tietoa, mitä tällä museokierroksella saimme.

Museokäynnin jälkeen söimme lähellä olevassa Kukkatalossa. Ohimennessä katsoimme Karjalan siirtolaisten muistomerkkiä.. Ruokailun jälkeen lähdimme ajamaan Valamoon. Se oli monelle koko matkan tärkein kohde. Huonoa tietä pitkin hiljaa ajaessamme Helvi Murto kertoi meille ortodoksisesta kirkosta. Hänen esityksenä julkaistaan Vuosikirjassa. Ostosten ja kahvin jälkeen ennätimme käydä uudessa kirkossa ja sen vierellä kuunnella, kuinka kauniisti ja moniäänisesti luostarin kellot soivat. Valitettavasti sitä ei voi tähän toistaa. Aluksi saimme diaesityksen yleiskuvan Valamon luostarista ja sen historiasta ja toiminnasta.

Siellä käy vuosittain 150000 pyhiinvaeltajaa ja matkailijaa, etsijää ja löytäjää. Sillä on suuri merkitys ortodoksisen uskon ja kulttuurin tunnetuksi tekijänä maassamme. Se on monille ikkuna itäiseen kulttuuriin. Sen yhteydessä toimii konservointilaitos ja maan ainoa ortodoksinen kansanopisto, jossa opetetaan mm. ikonitaidetta. Enää ei ole jäljellä yhtään Vanhan Valamon aikaista munkkia. Vuosisadan alussa luostarissa oli 1300 munkkia tai noviisia, 40-luvulla Heinävedelle tullessa oli jäljellä lähes 200 ja nykyisin vajaa 20. Luostarin alue, Papinniemi, oli alkuaan ministeri ja tehtailija Saastamoisen kesäasunto, kunnes luostari sen osti. Tilan pinta-ala on 350 ha, josta peltoa n. 50 ha. Sitä parhaillaan metsitetään. Päärakennuksen lähelle rakennettiin v. 1940 väliaikainen kirkko, sillä tuolloin uskottiin pian päästävän takaisin. Sitä käytetään vielä muutaman kerran kesässä. Uusi komea kirkko valmistui 1977. Salmen takana koivikossa näkyi luostarin hautausmaa, jonne on haudattu n. 200 munkkia, pappia ja luostarin ystävää.

Kävimme myös luostarin museossa, jossa oli konservoituja ikoneja ym. esineistöä. Kuopion museon jälkeen se tuntui vähäiseltä. Kun suurin osa matkalaisista oli saanut esittelijämunkin nimikirjoituksen korttiinsa, pääsimme jälleen autoon. Veljestö haluaa vieraiden viihtyvän ja viipyvän luostarissa ainakin yhden yön yli, mutta meidän oli lähdettävä.

Jääköön viimeisenä ajatuksena luostarista mieleemme siellä kuultu liturgian kerubiveisun sana: Heittäkäämme pois kaikki maalliset huolet.

Matkamme kohti Tamperetta alkoi. Erinomainen autonkuljettajamme paitsi ajoi taitavasti ja turvallisesti, myös viihdytti meitä jutuillaan ja lauluillaan. Kiitoksia kaikkien puolesta sekä hänelle että sihteerillemme Leilalle, joka oli järjestänyt tämän erinomaisen matkan.

*Nuoren munkin opastuksella
tutustuttiin luostariin.*

Mäntän nimen alkuperästä on kaksi teoriaa

Ammattimaisen historiantutkimuksen rinnalle on nopeassa tahdissa kehittynyt sukututkijoiden verkosto, jossa taito ja historian yleistuntemus koko ajan paranee. Sitä paitsi monella sukuhistorian kirjoittajalla on nykyisin takanaan vankka historian koulutus. Monessa tapauksessa sukututkimus pääsee tuloksissaan huomattavan pitkälle, sillä omien esivanhempien etsinnässä ja heidän elämänolojensa tutkinnassa on sitä ylimääräistä intoa, joka vie, jos ei läpi harmaan kiven, niin kuitenkin monienkin mutkien kautta kiven taakse, jonne ei muutoin tietä löydettäisi ehkä lainkaan. Mutta hyödynnetäänkö sukututkimusta riittävästi yleisessä historiantutkimuksessa? Kysymys havainnollistuu, kun tarkastellaan Mäntän kaupungin nimen-antajan eli Mäntän talon historiatietojen nykyvaihetta.

Ovatko Mäntän talon perustajan sukujuuret Kangasalan Leivin kylässä?

Mäntän talo, jonka mukaan Mäntän nykyinen kaupunki on saanut nimensä, on yksi alueen kantataloista. Se mainitaan ensi kertaa vuoden 1571 veroluettelossa Keurutaipaleen koskella (nykyisellä Mäntän koskella). Talon historia päättyy vuonna 1888, jolloin G.A.Serlachius osti sen ja liitti tiluksiinsa. Talon nimenä on myös eräissä vanhoissa kartoissa Keurustaipale tai Keuruskosken taipale. Kun seuraavassa kirjoituksessani pohdiskelen talon nimen taustaa, käytän siitä nimitystä Keuruskosken Mänttä, erotukseksi muista samannäköisistä talon- ja paikannimistä.

Nimet Mänttä, Mänttälä, Mäntsälä ovat Viljo Nissilän mukaan (1960) samaa alkuperää. Nimi palautuu alasaksalaiseen Mentze-muotoon. Sen tuloreitti Suomeen on epäselvä. Keuruskosken Mänttä esiintyy vanhoissa asiakirjoissa mm. seuraavissa muodoissa: Menthssä, Mentzä, Mänsä ja Mänttä. (viimeksi mainittu jo vuonna 1751).

Vuonna 1960 ilmestyneessä Vanhan Ruoveden Historia I:n liiteosassa Viljo Nissilä on kirjoittanut Mäntän nimestä lähtökohtanaan Mäntän talon perustaja Tuomas Niilonpoika Mäntsä (1570–1618), joka esiintyi 12.1.1570 Kangasalan käräjillä ("Thomas Mentzä j Keuruskoski"). Keuruskoski kuului aikanaan erämaanutintojen perusteella Hämeeseen ja Sääksmäen kihlakunnan Sääksmäen pitäjään. Myöhemmin se kuului aikansa Jämsään ja Längelmäkeen. Sen mukaan Tuomas Niilonpojan todennäköinen käräjäpaikka olisi ollut Sääksmäen kihlakunnassa. Kun hän kuitenkin oli Kangasalan käräjillä Ylä-Satakunnassa, olisi asiaan löydettävä selitys.

Selityksenä voi olla se, että Kangasalan Leivin kylässä oli 1500-luvulla Mäntsä-niminen talo (esim. henrich mentzae 1551). Tuomas Niilonpoika ei tämän teorian mukaan vielä 1570 asunut vakinaisesti Keuruskoskella, vaan edellä mainitussa Mäntzä-talossa Kangasalla. Veroluetteloon Keuruskosken Mänsän talon asukkaaksi hän ilmestyykin vasta vuonna 1572.

Leivin kylän Mäntzästä ei tosin etunimiä vertailtaessa löydy yhtäläisyyttä Tuomas Niilonpoikaan, eikä talosta tunneta myöskään eränkävijöitä.

Vai ovatko nämä sukujuuret Tyrvännön (Kulsialan) Uskelassa?

Sittemmin Matti J.Kankaanpää on kirjoittanut Mäntän talon historiasta teoksissa Vaissin suku (1989) ja edellämainitun Vanhan Ruoveden Historia I:n toisessa, täydentävässä liiteosassa (1990). Myös Juho Laesvuori on tutkinut tämän talon historiaa mm. orivesiläisen papintyttären Maria Sundströmin jälkeläisiä kartoittaessaan.

Näin on selvinnyt, että myös Tyrvännön Uskelassa on aikanaan ollut Mäntän tila, joka sittemmin kuitenkin hävisi. Tämän talon on Nissiläkin tutkimuksissaan löytänyt. Myös E.A.Aaltio on Kuoreveden Joulu-nimisissä lehdissä 1972 ja 1973 kertonut, että Mäntän talon suvussa kulkee perimätietona tarina, jonka mukaan suvun esi-isät ovat tulleet Sääksmäeltä. Todettakoon vielä, että Keuruskosken alue kuului ennen asutusta Sääksmäen Helsunmaa-nimiin erämaihin.

Mäntän kaupungin nimenantajan, Mäntän talon, ensimmäinen isäntä on siis manttaaliluetteloiden mukaan Tuomas Niilonpoika Mentzä (j Keurukoski). Veroluettelosta on Kulsialan Uskelasta löytynyt Niilo Laurinpoika, joka 1559 maksoi veroa eräkalastuksen perusteella. Hänet on liitetty Mäntän sukuun ja arveltu hänen olleen edellämainitun Tuomas Niilonpojan isä. Kalastusta hänen on arveltu harjoittaneen Keuruskoskella.

Etunimiä vertailtaessa löytyy Uskelan Mäntän isäntien nimissä yhtäläisyyksiä Niilo Laurinpoikaan: vuonna 1571 siellä oli isäntänä Olavi Laurinpoika, joka voisi olla Niilo Laurinpojan veli. Häntä ennen mainitaan puolestaan Lauri Antinpoika Mäntzä (1543–69). Ajassa taaksepäin siirryttäessä isä-poika-suhteissa on aukkoja, mutta todettakoon, että Kulsialan, Sääksmäen ym. käräjillä oli vuonna 1405 lautamiehenä Lauri Mäntinpoika.

Mäntti-nimi liittyy kuitenkin Kankaanpään mukaan nahan valmistukseen. Tällöin tämä sukunimi johtuisi ammattinimestä, samaan tapaan kuin Mänttäri-nimet Itä-Suomessa.

Tuomas Niilonpojan esiintymisen Kangasalan käräjillä voi selittää se todettu asia, että hänen kiistakumppaninsa Paavo Lahti (Laaksi) oli kotoisin Kuorevedeltä, ja tämän kotikylä sijaitsi Satakunnan puolella. Nähtävästi käräjäpaikka määräytyikin Paavo Lahden eikä vastaajana olleen Tuomas Niilonpojan mukaan.

Todettakoon vielä, että ruotujakolaitosta 1690 perustettaessa määrättiin Keuruskosken Mänttä saman Uskelan kylän Mäntän augmentiksi, josta Keuruskosken asuttajakin mahdollisesti oli tullut.

Uusin historiankirjoitus ohittaa Mäntän nimikysymyksen

Vanhan Ruoveden Historia 1:2 vuodelta 1990 ei paljon valaise Mäntän nimikysymystä. Kirjan keskeisenä tavoitteena näyttää olleen seutukunnan talojen haltijaluetteloiden laatiminen, lähinnä sukututkimuksen tietoja hyväksi käyttäen. Tehtävän on suorittanut Matti J.Kankaan-

pää. Sen sijaan pitäjännimiä koskeva luku on sellaisenaan otettu teoksen vuonna 1960 julkais-
tusta alkuperäisestä laitoksesta. Niinpä Mäntän nimeä koskevassa artikkelissa sivulla 301 ker-
rotaan Mäntän talon ensimmäisen isännän Tuomas Niilonpojan olleen kotoisin Kangasalan
Leivinkylän Mänttälästä, mutta talon haltijaluettelon (s.93) viitteessä sivulla 261 Tuomas
Niilonpojan kotipaikaksi mainitaan Tyrvännön Uskelankylän Mänttä. Vanhan selityksen rinnalle
syntynyt uusi selitys on niin piilossa, ettei tavallinen lukija sitä löydä.

Vuonna 1992 ilmestyi Mäntän historia 1860-1947 (Vanhan Ruoveden Historia III:8). Siitä
ei löydy mainintaa asiasta.

Tampereen seudun sukututkimusseuran

S U K U T U T K I M U S P Ä I V Ä

1 5 . 0 1 . 1 9 9 4

a l k a e n k e l l o 1 0 . 3 0

Sampolassa, Sammonkatu 2, Tampere

* E S I T E L M I Ä *

* N Ä Y T T E L Y * O P A S T U S T A S U K U T U T K I M U K S E S S A * M Y Y N T I Ä *

Kahvio avoinna koko päivän! Tilaisuus on maksuton!

Sisältää:

Eeva Anero, Kuljun kartanon omistajia vuoteen 1910

Tämän kartanon omistajasukuja ovat olleet mm. Spoof, Austrell, Granfelt ja Palander. Toisessa kirjoituksessaan **Juhlat Kuljun kartanossa** Eeva Anero kertoo, miten kartanoissa juhliittiin 1700-luvulla.

Olavi Kallioniemi esittelee kirjoituksessaan **Rosvotarinasta sukututkimus** Veikko Tiikkaisen kirjoittaman ja Vornasten sukuseuran kustantaman laajan tutkimuksen Karjalan voikoit.

Pentti Kalliovalkama, Mäntän nimen alkuperästä on kaksi teoriaa

Ovatko Mäntän talon perustajan sukujuuret Kangasalla vai Tyrvännössä (Kulsialassa)?

Pekka Nuottajärvi, Elämää jalkapuun varjossa

Jalkapuun käyttö poistettiin "Keisarin armollisella asetuksella" vasta 1848.

Helena Seppälä, Mitä muistan vaaristani

Kirjoittajan äidinisän tiedetään aikoinaan olleen Brecht-Wuolijoen tunnetun näytelmähenkilön "Puntilan isännän" eräänlaisena esikuvana.

Irja Tirkkonen, Tirkkosia asunut samalla tilalla jo 433 vuotta

Kirjoittaja on tutkinut perusteellisesti omaa sukuaan, savolaista Tirkkoson sukua.

Viljo Vainionpää, Isonkyrön Alftanit

Isonkyrön seurakunnassa on 1600- ja 1700-luvuilla ollut kaksi Alftan-sukuista pappismiestä: kirkkoherra Israel Alftanus ja hänen poikansa kappalainen Israel Alftan.

TAMPEREEN SEUDUN SUKUTUTKIMUSSEURA ry:n puheenjohtaja Raimo Vasara esittää puheenvuorossaan näkemyksiään seuratoiminnasta. Esittelemme myös seuran pitkäaikaisimman toimihenkilön **Milja Piepposen**. *Olavi Kallioniemi* kertoo kevään 1993 retkestä Kuopioon ja Valamoon.

Syys-Orpana 1993:n hinta **15 mk.** Myynti seuran tilaisuuksien yhteydessä. Myös Milja Piepponen, puh. 931-(2)232768.